

5243

059

U-24

Ch 2

059
Մ-24

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Տ. ՍԱՆՍԱՐԵԱՆ
ԱՅ.Ա.Գ. ՍԱՐԿԱՆԱԳ

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Տ Ա Ր Ե Յ Ո Յ Յ Ը

1919

ԶՕՆՈՒԱՄ
Պ. ՈՒՐԼՍԸՆԻ

Գին 50 Դր.

ՀԱՐԻՐԻ ՍՕՏ ՆԿԱՐՆԵՐՈՎ՝
ՀԱՄԱԶԱՅՆԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՋՆԵՐ.
ՎԵՀԱՓԱՌ ՀԱՅՐԱՊԵՏ ԵՒ Ս. ԷԶՄԻԱՄԻՆ
ԿՈՎԿԱՍՍԱՆԻՑ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆ.
ՄԵՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐԸ.
ՀԱՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ԿԱՐԿԱՌՈՒՆ ԴԷՄՔԵՐ.
ԼԵՒՈՆ Զ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ
ՀԱՅ ԱՇԽԱՐՀ
ԱՐՁԱՆԱԿԱՆ ՅԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ- ԿՈԹՈՂ ԵՒ ԵՒՐԻՄ.
ԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՒ ՆՈՂՋԱՊԱՀԱԿԱՆ.
ՏԱՂԵՐ.
ՋՈՒԱՐՋԱԼԻՔ ԵՒ ԱՅԼՆ.

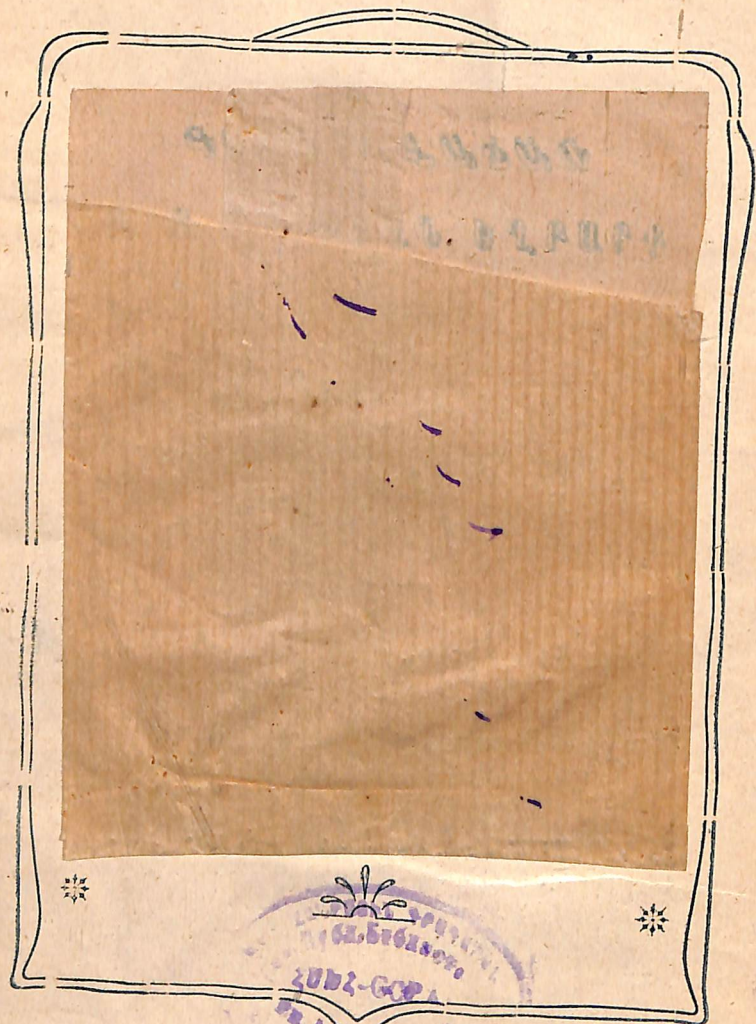
ՏՊԱՐԱՆ ՈՒՂՂՈՒԹԻՒՆ
(Իսթիգրատեք)
Կ. ՊՈԼԻՍ
ՂԱԼԱԹԻԱ
1918

050
Մ-24

059
Մ-24

ԹԷ ԻՆՉՊԷՍ ՏՊԵՅԻ ՏԱՐԵՅՈՅՅՍ

Տարեցոյց մ'հանեմ քսի այս տարի
Փորձանքի ձեռնովս եւ ծախսու առի-
ււսի հեւ ի հեւ հայրերով մայր
Տպաւանները քշեցայ բոլոր...
Քանի մը ամիս առաւ իրիկուն
Մինչեւ կոնակիս հինգաւորակուն
Զրգայ սակայն եւ մէկ տարան...
Որ համեւ ի զնով զոնէ տէր ա՛ն...
Մէկ ի րաւ,- եթէ լեցուն եւ զրգան
Տաւր ոսկիի կը կոխեմ ժողովան...
Իսկաւ կ'ործուած ուրիշ տարան,
-Տա՛ւ ունիս՞ հարցուց, ծախէ բեւ տարան
-Ի՛նչ կ'ըսես, պարոն, դու չե՞ս յիշեր որ
Խեղճ Սարկաւազը երբ եղաւ զինուոր.
Տուն շատնց ծախած. տաւածէ փրկանի
Կաղաչեմ քսի ինքզինքնու զանի...
Սարկաւազ քսի քող՝ մարդիկն օտա՛ր
Դու ձեռնովդ տէր առնելով նոր տա՛ւ...
Որ համեւ ի զնով զոնէ տէր ա՛ն...
Մէկ ի րաւ,- եթէ լեցուն եւ զրգան
Տաւր ոսկիի կը կոխեմ ժողովան...
Իսկաւ կ'ործուած ուրիշ տարան,

2912
39 +

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Տ. ՄԱՆԱԿԵԱՆ
Աւագ Սարկաւազ

Հայկապետ
Բաշին / *Հուն 7-11*

059

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ

Մ-24 Տ Ա Ր Ե Յ Ո Յ Տ Ը

1919

Զօնուած
Պ. ՈՒՐԼՍԸՆԻ

Պօլիս Կալարա Տպգ. Ուղարկւն
1918 Խորհրդակեր

32832 - 42

0492

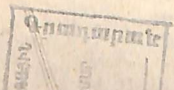
ՀԻՆ ՏԱՐԻՆ

Հիւ օրն ու տարին
Բիւր կեանքի տարին
Ո՛հ, զերդ նահաւսակ՝
Անդունդին յսակ

Գիտէր նորունոր
Ուժ տուին ական
Այսպէս տուն օճախ
Մարեցան յաճախ...

Դաշ, շէն, սար ու ձոր
Ներկեցան բոսոր
Վազեց անէն տեղ
Արեան մեծ յեղեղ...

Երկրագունի յնակ
Դարձաւ գերեզման
Տիրեց ո՛ղջ աշխարհ
Ողբ կոծ ու աշխարհ:

ԱՄԱՆՈՐ

Երգէ՛ Մուսայդ Երկնային,
Ազատութեան Ամանոր.
Խաչուած ազգեր միտ աճոր
Մեծ ցնծութեամբ բող՝ նային

Իսկ բող սգան, աշխարհն
Մեծ եղեռնին անաւոր
Դահիճներն այն, անա՛ որ
Դասապարտուած աշխարհէն...:

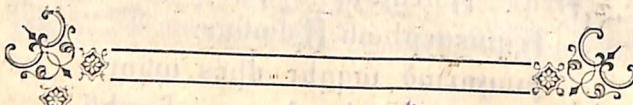
ԵՐԵՒԱՆ

Լուսասպիտակ վեհ Մասիսին ստորոտ,
Հայկայ խոթիս նահապետին հին գաւառ.
Դարերու մէջ որ հանեցիր մեծ որոտ,
Յաղքական դուռն եկար մարտէն հրավառ:

Դու օրօրանն իսկ հայութեան մեր նախկին՝
Որ սերունդներ ծնար մէջդ քաջերու
Դու մեզ համար միտ խնկելի զանձ անգին՝
Տես՝ տարաբաղդ ողբիներդ արդ հեռու.

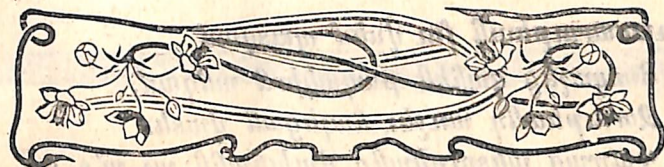
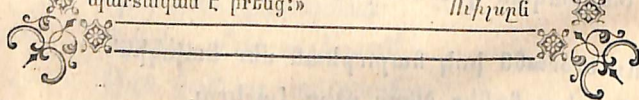
Տակաւ հայուն խելակներն երբ երեւան,
Թո՛ղ խմբուին ծիրանագոյն դրօշիդ սակ
Հող՝ բազմաճան Ոսանին մէջ՝ երեւան,
Վերածրնի ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ՆԱՀԱՏԱԿ:

*Il faut que les Arméniens reçoivent
ce que leur doit l'histoire.* WILSON

«Հայերը պէժէ ունենան ինչ որ պատմութիւնը
պարտական է իրենց:» Ուիլսըն

ՄԱՂԹԱՆՔ

Առ Նախագահն Ամերիկայի

Հայր մեր Ուիլսըն, (*) պէտ Նոր աշխարհի,
Եիեզերք մ'անբող առջեղ խոնարհի
Ձի դու ազգերու տուիր ձեռ, անուն,
Աստիճակ քարտին երախտիք անհո՞ւն:

Դո՛ւ աշխարհալար փրկիչ դո՛ւ նորեն
Ազգերու տուող պատմութիւն, օրէ՛ն
Որ չ'ապրին ստույգ դարձեալ կորորեն
Ոչ իսկ մեկզմեկ անդունդ գլորեն:

Ամեն ազգերու տուիր իրաւունք
Ըսիր քաղերու պէժ քէ ծիսել խունկ
Ամեն չ'ապրի ազատ հաւատարմակ
Խիղճ կրօնք ազատ քողովին քաջարմակ:

Հաւաքաշարին մեծ տրամաւ անհատ
Դո՛ւ խախտեցիր դարձեալ իրաւ որ...
Անքիւ անհատար քնդանօրներ գոռ
Մեկ գրչիդ առջեղ կարկեցան քայր...

Չորսպաշտութիւն, բռնութիւն, բիրտ ուժ
Պախարակեցիր իրաւաւք դու յոյժ,
Գոռոգ ես ու փառք ըրիր առաքո՛ւր
Բայիր մարդկութեան երջանկութեան դո՛ւ...

(*) Ուիլսըն Իրաւագէտ խորհրդական Ամերիկեան Հրապարակագիր ծնած է Վիրժինեա նահանգին Սթանքըն Բադմին մէջ 1856ին: Միացեալ նահանգներու նախագահ ընտրուած է 1912ին. կը պաշկանի Մաքակրօններու դպրոցին. հօրը անուր ժողով, համալսարանական՝ որ ապա բողոքական պատուէի եղած է՝ մեծ հայրը՝ ձէյմս Ուիլսըն Անգլիացի մըն էր, որ 1807 Ֆիլադելփա զացած էր հոն լրագիր հրատարակել սկսած էր իր Տպարանին մէջ միեւնոյն ասէն ուսուցիչ, ամուսնացած Սկոթլանդի պատուէիի մը աղջկան հետ:

Հաւասարութեան քու վսեմ պատգամ
Տաղաչեց զանէն քաղակիրն անգամ,
Զօրութեանդ առջեւ հաշեցան վախեր
Վայրագ պէտքութեանց վախճանն ալ ա՛հ եր...

Երբոր լսեցիր դու Նոր աշխարհէն
Աշխարհի աներ, ազգեր կ'աշխարհէն...
Անցուցիր զօրքդ ովկիսունէն աստէն
Քերականցեցիր Մոսկէս մարգարէն

Տեսաւ աներակ եղած Հայ աշխարհ
Մէկ միջիտն հայէ՛ր գոհուած չարաչար
Կիկներ ու կոյսեր սարուած շեռ ու սար
Քերականցեց անոնքդ օգնութեան հասար:

Այսպէս գլեցիր այր արդար անմահ...
Եունկին ու Պոքքան մատն Պրահանա,
Մեծ մարդասերի հանեցիր հաւքաւ
Աշխարհ քեզ պարտի երախտի տալաւ:

Դու խաղաղասեր դու աշխարհաշէն,
Ա՛յ մեծ փոքր ազգեր քեզմով ուրախ չէ՛ն
Մարդկային դասին այդ քու հանգանակ,
Յաւիտենապէս շարաւ յարքանակ:

Թող որ յորհորջեն ազգեր քեզ այր, ա՛հ
Աշխարհի փրկիչ, հայոց Եհովա
Նոյնպէս Աշխարհ անունն այդ արդար
Թող արձագանգէ յաւէ՛ս դարէ՛ դար...

1918 Նոյեմբեր 13
Կ. Պոլիս

ՅՈՒՐԱԹԻՒՆ ՄԱՆԱՎԵԱՆ
Աւագ սարկաւագ

ՌԻՒՍՇԵՒ ԶԱՌԸ

ԹՈՒՐԿԻՈՅ ՄԱՍԻՆ

«Բոլոր պատերազմիկ երկիրներէն Թուրքիա պատմութեան մէջ երբէք տեսնուած ամենէն գոեհիկ արքանեակն է: Զարիքի եւ նողկանքի հրաշալի տաղանդով մը Դերմաններէն ընդօրինակած իր վայրագութիւններով, Եւրոպայի մէջ ապրելու իր կասկածելի իրաւունքը կը քաշըշէ. բացարձակապէս օտար է արեւմտեան քաղաքակրթութեան: (Ընդհանուր հաւանութեան շարժումներ խորհրդարանին մէջ) Յորմէհետէ Դերմանիոյ զարշելի վարիչները այդ թշուառական երկիրը զինուորական զրաքննութեան շղթային տակ կը պրկեն, յորմէհետէ Բուսիական մարմնացեալ զօրապաշտութիւնը Կ. Պոլիս խուժեց, Թուրքիա ճշմարիտ աղբակոյտ մը եղած է անամօթ անձերու, մարդասպաններու, լիբր գողերու եւ գազանաբարոյ հարստահարիչներու: Արժանաւոր զինակից մը դարձաւ Քայզէրին (ծափեր): Հայկական ջարդերը անհրաժեշտ ըրած են Եւրոպական ցամաքէն արտաքսել այդ տգէտ ու աղտեղի հրոսակը: Մարդասպանութեան միեւնոյն դէպքերը հրեայ ժողովուրդին զիտուն ալ պիտի պայթէին, եթէ քաղաքական հաւասարակշռութիւն պահելու վերջին ծայր ճարպիկութեամբ ժամանակին պարագաներուն յարմարելու ընտիր ապացոյցը տուած չլլար ան: Հայերը պէտք է ունենան ինչ որ պատմութիւնը պարտական է իրենց: Թուրքերէն շատ անգամ իրաւունք ունին անոնք ապրելու եւ գիտեն ինքզինքնին կառավարել շատ անգամ լաւ տաղանդով մը: Ուր կամ կանգնուի Թուրքերուն ոնիրները դասաւան մը պիտի գտնեն, եւ անոնց գողօնները օրինաւոր տէրերուն պիտի վերադարձուին:

ՀՌ.ԶԱԿԱՒՈՐ ՃԱՌԱԽՈՍ

ՐԱՅՄ ՕՆՏ ԲՈՒԱՆԳԱՐԷ

Նախագահ Գրսնտայի
Հանրապետութեան փառ-
տարան եւ քաղաքագէ-
մարդ Գրսնտայի, ծնած է
Պարլէմը. 1860ին. Նա-
խագահ ընտրուած Գրսն-
տական հանրապետութեան
17 Յունվար 1913 ին

Բռնագրէի
Դիմագիծը

Private

Նախագահին դեմին վճայ ֆիզիկականի
 եւ բարոյականի ներդաւնակութեան օրհներ
 հրաժարիօրհն կարճալայտի:

Պ. Բուանգարէի դիմագիծերը կը ցրա-
ցընեն իր մօտին կեդրոնացումը, իր արագ
գործունեութիւնը, իր խօսքերուն ներհունաւ-
թիւնը. կարճ խօսքով Պետի մը տխարը:

Բաւական է տեսնել Պ. Բուսնգարէ իր պօսթի տակ, գաղափար մը կազմելու համար անոր մտացիութեան տկուրն նկատագրին դեմքի հագուածիւն արտայայտութեան, ինչպէս Քանէ չրայնութեանը միայն:

Դիմագիծներ ուսմնասիրելով՝ բացորոշ կերպով կը զսնենք առողջ նկարագրի եւ միեւնոյն ժամանակ գաղափարի եւ կյամբի ճշմանները:

Իր ժպիսը խորհուրդ մը կը պատուենակէ իր մեջ. յոնքեռուն նիւրբէ պարփակուած աչկերը արհամարհոս նայուածք մը ունին բայց իր հայեացքին աճուռութիւնը շատ անգամ յուզման պատ-
րաստ գգայնութիւն մը կը մասնէ:

Պ. Բեյնօն Բուսնգարեի մօտ ցոլացող հանճարի մը գեղեցկօրիւնը կ'ըեւի, որուն կ'ընկերանան կարող աշխատողի մը եւ բարձր նկարագրի տէր անձի մը յատկութիւններ, որոնք հանճարեղ մարդոց յատուկ են:

ԹՐՈՒՆԻՍ

ԹՐԱՅԵԱ

ԲՈՒԱՆԳԱՐԷԻ ԱՏՈՐԱԳՐՈՒՅԻՆՆԵՐ

Իր գրածովին ամբողջութիւնը ցոյց կուտայ այնպիսի անձերու մարմնա-
ցումը որոնք պատրաստ են իրենց գաղափարին համար ամեն ինչ թափել՝ ան-
կառակ ամեն խորնոցներու: R. D. Selinger

R. D. Salberg

ԳԵՂՈՆ

U. 0.

Աշխարհափռ լակ

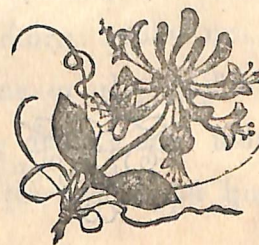
T. huanus

᠓. ᠯᠠᠭᠰ ᠠᠵᠢᠨ

Մոռացկոտ չենք այն պարտականութիւններուն հանդէպ զորս ունինք Հայաստանի նկատմամբ: Լոյս ձօժ

Ուսմկալարական դու մեծ Հոհեր
Ազգերու բերող նոր կեանք ու անդորր
Զի քու պերնիմաստ նաւերու շարան
Աստուածաշունչ եր բռն Աւետարան
Արդ փոքր, մեծ ազգեր անգոր, արհամար.
Քեզ փառաբանեն նիւս ասոր համար
Եւ միւս բող վառեն առջեւդ ալ կերոն
Որ դու գլեցիր անցար կիկերոն
Եւ ա՛լ մոռցուցիր նոյն իսկ Տեմոսքեն
Տառապեալ ազգերն ա՛լ բող ուստոսեն,
Որ բող միւս օրհնեն քեզ բիւր բերանեն
Որ չապալեցիր մեծ Բեյլար՝ Նեռ:

ԺՕՐԺ ՔԼԷՄԱՆՍՈ

Հայաստանի վարչապետ Ֆրանսազի

Քլեմանսո (Մանսո) (Ժօրժ) Ֆրանսացի քաղաքագետ մարդ Արմատական կուսակցության շէֆերէն մէկը, ծնած է Մուօրօն-ան-Բարէի մէջ (Վանաւէս) 1814 ին:

Ժօրժ Քլեմանսոն՝

Մարդասէր, մա՛սօն,

Եւ իսկ Հայաստան,

Նոյն ինքն յոյզ ու սէր՝

Արդար ու բարի...

Հոգով բարբառի...

Խօսքերով ներհուն՝

Մեծ, փոքր ազգերուն

Փրկութեան համար,

Բացաւ հանապարհ

Խի՛սս եղանկաւէս...

Յիշե՛նք զինքն յաւէս.

Հայն սիրին մէջ բող

Կանգնէ իր կոթող...

Հայաստանի ՕՐԼԱՏՕ

ԻՏԱԼԻՈՅ ՎԱՐՁԱՊԵՏ
ՀԱՄԲԱՒԱԻՐ ԴԻԻԱՆԱԳԷՏ

Իտալական կառավարութիւնը բոլորովին իւրացուցած է Հայաստանի դատը եւ բացարձակ ապահովութիւն տրուած է որ՝ խաղաղութեան համաժողովը վերջապէս պիտի ազատագրէ ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհի համակրելի հայ ժողովուրդը:

ՕՐԼԱՏՕ

(Ժողովուրդ)էն

ՄԵԾ ԿՐԵՏԱՑԻՆ

Վարչապետ Ֆրանսազի

Մեծ դիւանագէտս իսկ Վէնէզիոս,

Դու ազատարար, իրական հերոս.

Հիմէն սարսելով կեդրոնի հոսոս

Աւսարհահռչակ համբաւդ հասաւ հոս՝

Իրաւ դու մեծ մարդ կրսեմ դու նորէն,

Որ պաշտօնեցար ազգէդ՝ ֆոյներեն

Եւ բերայի մէջ օր մալ հոն՝ անսեղ.

Պատկերիդ առջեւ վառեցին կանդել:

ԶՕՐԱՎԱՐ ՖՕՇ

ՖՕՇ

Արեւմտեան բանակին
Հրամայեալ դ՛ու ահագին,
Ասպետական Բու ոգին
Երբ շնաւ որ բորբոքին
Բիւր ազգեր ու նուաղին՝
Բիւր ուժին սակ նիւաղին՝
Որ կը կոչուէր իսկ ՔԱՅՁԵՐ
Ներհեղեցիք դու յոյսեր
Ճակատներովդ բազում յոյժ:
Խորակեցիր դու բիւր ոյժ...
Ու վերջ տուիր աշխարհին
Քրիստոսեայ Աշխարհին
Յն՝ ուրեմն Տաղս այս քող
Կանգնի փառփող զերդ կորով

Մանկի ճակատներսի հերոսը

ԶՕՐ. ԺՕՖԻ

Մեծ Աստուածաբան
Որ էր ամեն բան.

Եւ անկալիւսակ կաթողիկոս
Իգմիրեան Հայրիկ.

Հռչակաւոր մեծ Երգիծաբան
ՅԱԿՈԲ ՊԱՐՈՆԵԱՆ

Հայաստանի հիմնադիրը
ԿԸԼԱՏԸՍԹՕՆ

Ահա նոր Մովսէս, իսկ երկնանուէր,
 Նորին Օծութիւն Սբազնասուրբ Տէր,
 ԳԷՈՐԳԻ ԶԻՆԳԵՐ ՈՐԴ, ՎԵՂ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
 Տառապեալ Հայուն պաշտպան, բարեխօս...:

ԱԶԱՏ ԲԱՆԲ
 ԱԶԱՏՆ ՄԱՍՍԻ

Ե Ի

ԱՅՐԱՐԱՏԵԱՆ ՄԱՅՐ Ս. ԱԲՈՒՌՅ
 ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Ընկալցին առդարձ զարհայութիւն վայելչութեան
 եւ զբազն գեղեցկութեան ի ձեռանէ Տեառն:
 Իմաստ. Սող. Գ. Ե:

Վերջին անգամ պատերազմէն համերոպական, որմէ ծնելու վրայ
 է համաշխարհային խաղաղութիւնն եւ անաղատ փոքր հոյն ազգերու
 անկախութիւնը, բանի մը տարի առաջ սուրբ իղծերով սուրուցի իմայր
 Ս. Աթոռն Լուսաւորչի- Ս. Էջմիածին,- հաւատաւոր հայ ուխտաւորի մը
 անդուստի հոգիով հապճեպ անպատասար, առանց իսկ յանձնարարա-
 կանի, պարտ էր ինծի ամէն զինով ժամանել վենին օծման մեծ հանդէ-
 սին՝ շոգեհոռի ճեղքելով ծովն ու ցամաքը Կովկասեան, երեք օրուան
 մէջ: Զի սովորութիւնս է՝ ըստ առաւին՝ յուշիկ խորհիլ արա՛գ գործել:

Առաջին իղծն էր՝ նկատել տմիտիւն յիս նոյնիկէց պատկերն Արա-
 րատեան Մասիս լեռան, որ Ս. Սիրոնէն ետք սիրոյ Աստուածն ու ազա-
 տութիւն պարգեւող աշխարհահռչակ լիւն է աստուածաշնչական, հեթա-
 նոս եւ քրիստոնեայ հայութեան առ հասարակ Ոլիմպոսը կեդրոնական
 ու կեդրոնացուցիչ:

Զորս հազար տարուան ազգ մը՝ երաշխաւորելով ազատագրելու սահմանուած այդ վերջին մեծ կէտն իմ ուղեւորութեանս, այդ կիկղոպեան ուրուականն հին դիւցազանց, այդ դիւթական տունն ու պալատը Նոյի, այդ ամպհովանի ամբարտալին Հայկի աղեղանն ու այդ երկինքն յերկրի՝ Ս. Էջմիածինի օծութեամբն ալ արքայութիւնացած՝ սկսած էր ծայրալիր յազգեցունել իմ յիմար անյագութիւններս՝ օղեղէն, լուսեղէն, հոգեղէն, անհունեղէն նեկտարով մը սրբազանահոռ. ու երբ արարատեան դաշտը մտած ատեն՝ հայ լեբան իրանն ու մէջքը, եւ ծիւնափառ կատարն յաւերժ սպիտակ՝ տարտամ պատկերէն իրական դրու՛մ անամփոփելի երեւոյթ առաւ աչացս դէմ յանդիման տեսիլով՝ ալ դարձանք համակ խանդ կտրեցանք անոր մագնիսացումովն՝ ամերիկահայ երիտասարդի մը հետ ու քառատրոփ կառքին փոշինեբուն մէջէն առինք երգել մերկածայն երգն ինքնաբուղիս, որ իրեն՝ Մասիսի հողաքընար կողերը կը ներշնչէին մեզի հեղական թափով մը խանդ ու մանդ։ Այսպէս ընթացանք այլափոխուած պիւթեաններու նման մինչեւ Ս. Էջմիածինի քաղը, որ լեցուած էր արդէն ամէն կարգի ուխտաւորներով, բոնք եկած էին հետեւիլ հետեւեալ շաբաթ առաւօտեան կաթողիկո-

սական Օծումին ուխտաւոր եւ որոնց մէջ միայն է՛ս էի թուրքահայ աշխարհականն... ինէ առաջ ժամանած էր Եղորկիացի վարդապետը միայն:

Հետեւեալ այգուն՝ ողջունելէ ետք աւելի վճիա աչքով յաւիտենից ծերունի լեռն Հին Հայոց եւ իր զուգեակ փորրիկ Մասիսն անուշիկ յանդիման լայնանիստն Արագածի՝ առաջինները վեց ժամու հեռաւորութեամբ մայր Ա. Էջմիածինի լեռնանման կաթողիկէէն ու վշինա՝ Արագածըն՝ անոնց հանդէպ անհուն փղի մը նման փռուած սրփռուած երեք ժամու մը հեռաւորութեամբ՝ սկսաւ զարնել ժամհարն Էջմիածնական տաշն ու զեղ ցնծութեամբ, արեւածագէն ժամ մը առաջ, ինչպէս օրէն է Սուրբ Հայաստանեայց Նախարարիստոնէ եկեղեցւոյն, ըստ հաւատարիմ աւանդութեան Մաշտոցի: (*)

Ս. Լճսիաժմինի եկեղեցին՝ որուն կառույցը մանաւանդ դուրսէն անման դիրք մը ունի՝ չափակցական եւ մշտագեղ լուսաւորչական ճարտարապետութեամբ մը՝ լեցուած էր անտեղիաւոր քաղմութեամբ մը արանց կանանց կրօնաւորաց եւ աշխարհականաց Հայոց եւ անհայոց՝ պարոիկ խաներու, վրացիներու, ռուսերու եւայլն: Եւ հազիւ կրցում իշման խաղաղկափայ խորանիկին առջեւ թիզ մը վայր տեղաւորուի՝ ոտն ի մօտն, ու սկիզբէն մինչեւ վերջ զիտել վեճ արարողութիւնը վեճ. Տ. Տ. Դէորդ Ե. Սուրէնեանց հայրապետին ամ. Հայոց օծումին:

Նա ինք վեհափառը՝ բարձահասակ, գեղադեմ, պարարտ, ազնու-
կան հասակովեւ ծանր ու խստակրօն երեւոյթով 65 նոց մը կը թւէր։
Անոյշ խառութիւն մը կրօնական յօնքերէն աչքն ի վար կը թեւատողէր
իր խորապէս քրիստոնէական առաքինի հոգեբանութիւնը, որ կը սիրէ ու
կը սիրուի ծանրութեամբ առանց դուրսէն յայտնի ընելու եւ սիրելն եւ՛
սիրուիլը, մեծ ու իշխող անձնութիւններէն հոգւոյն՝ ճակատագիրն ալ
այս է։ Իշխել սիրելով ու ներելով՝ առանց յաճիք լնելու, առանց երես
այս է։ Զախ կողմէն իր փոխանորդն Յուսիկ Արքեպիսկոպոս Մովսէսեան
չգուտ կարի՛, սրամիտ, խորագէտ ու փոքր ինչ մեղամաղծիկ արքե-
պիսկոպոսը կը հսկէր հաւատարիմ կարգապահութեամբ իր մեծին փա-
ռացը։ Դետուստ վարդազարութեան դիւանպետ վարդապետը պարսկա-
կան խորագիտութեամբ սնած ճարպիկ կրօնաւոր մը բանիբան ու յաշ-
կան նշանաւոր մեծղի Սուքիաս Պարզեանց հանգուցեալ (այժմ) արքե-
պիսկոպոսը գործունեայ, որոնց շարքը կը լեցունէին տասն եւ հինդի-
ստի եպիսկոպոս-վարդապետներէ զիտուն, յորս նաեւ նշանաւոր արքե-

(*) 'Դժբախտաբար' տեսակ մը գործնական անկողնութեամբ՝ մանաւանդ Վոսոփորի Պոլսական եկեղեցիները, ցարդ կանստստե՛ն այդ օրինաց (որ շեշտուած է իմաստութեամբ մեծ գրիկն մէջ ալ «Յառաջ Բան զմոզել արեւուն՝ պարս է կանխել զբովս Բոլ».) եւ յաճախ մանաւանդ ամառն՝ արեւելջ մինչպարս է իսկ երկու ժամ ետք կը զարնոնին կոչնակները եւ հայերն երկու ժամ ետք կրկնակն գործի՝ զիւները թորախաղի, քասրմներու սալօններու, պարի մէջ սոսանին սպասուորդ համարաք Պալսեցիները... յետադիմութիւն մըն ալ ալս:

պիսկոպոսն հանձարեղ եւ խկատիպ Բարդուղիմէոս Չուղուրեան վազարշապատցին. կային նաեւ կցորդ երկուոր քահանաներ ու վարժ դպիրներ, որ եկած էին վեհացունել եւ եւս օրուան լուսափառ հանդէսը: Ու ինք Միածինն որդին՝ անշուշտ ներկայ էր հոն եւս իր ամենավայր Ս. Հոգիովը նոյն իր իջման խորանիկին վրայ՝ ինք միջնորդն Աստուծոյ եւ անկեալ մարդուն. զոր վեր առաւ ու կառնէ 1900 տարիէ ի վեր ամէն օր ամէն առիթով, ինչպէս նաեւ Հայ ազգն անկեալ եւ ստրկացեալ: Փառք իրեն՝ որ ծրի խաղաղութեամբ կը փառաւորէ այժմ ալ դարձեալ գմեկ...:

Ներսի սրբավայրն ու դուռնի արձակավայրը՝ ներկայ էին իննգ հազար հոգի մը, գիւղացի հաղափաղի մինչեւ երեք չորս օրուան նախապահ հեռուէն եկած այլազան սարգներով եւ զաւառաբառաւորներով: Արարողութեանց կարգին՝ երբ ժամն հասաւ Ս. Օծուփին՝ վեհափառ սրբանիւրեայն աւագ խորանին առջեւ ծուկն էկած՝ հեգիկ մը խոնարհեցուց իր զուլին երկօսասան եպիսկոպոսաց բուք մասանց ներս, որ նուիրելոյն գազարը կը գագէին սուրբ փոսիկ մը, ուր պիտի քափէր Միւռնոն Սուրբ, ուր պիտի իջնէր անուրակելի հոգին սուրբ. վեհ, արտաուշ, պատկառելի ու աստուածային շնորհով հիւստած, ծեփուած էր բովանդակ ծէսը, զոր ժամանակին Գարեգին նկարագրեց ալ կրօնաբերք սանաթին մէջ: Այդ աստուածաւորն ծէսին միայն մ'կ'կ' խանդողատելի պարագան եւ պիտի յիշեմ հոս մասաւորապէս, որ իրեւ լուռ եւ հոտուն մարգարէութիւն մը՝ երեք քաթի առաջ մեծ աղէտը կը չարագործէր մեզի լուռ մուռ. Վեհափառն հոն իր օծուփն բովանդակ արարողութեան միջոցին՝ կէս ժամու չափ արտասուէ՛ց ու արտասուէ՛ց, գերեմանիկի կայլակներն յիշեցնելու ասիման յուր կարիքներով եւ համակերպիկ սիրականութեամբ. եղիցին կամք բոլոր իմաստն էր ալ, համակերպող արտասուաց: Հոն Հայոց Հայրը՝ բուէր կը նախագար իր օրերը պատանդիմ մեծ աղէտին, ու կարտասուէր անբողոք՝ անողոք ցակասագրին ի սեպի: «Եւ արտասուեաց Յիսուս», այս է այս է նեմարիս քիսոնէկն պարսէն՝ երբ բաժակը լեցուն է ու չանցնիր...

Ճերեկը երկու հարիւր յիսուն հոգիւնց շիրակեան սեղանը մարտնչաւ որոյ կը նախազանի ինք օծեալն Հայոց մեծաց մեծ կաթողիկոսը՝ ցնձաղին մարգարէներու փոխարկուած առաւօտեան սիրական կայլակները: Պարսիկ խաներն, Պարզեան եւ ուրիշ կարեւոր անձնաւորութեան բաժակահաւերով կնկկցին օրուան խաղաղ օճութիւնն եւ եղբայրական սիրտը անխառնակ, որք ոգին ալ կը բուէր խաղաղութեան քանկերորդ դարուս աւանդ, անուշիկ պրտեւարցնի մը յառաջաբանով բորբոքած հրդեհած՝ գերագոյն եւ հաստատագոյն ընկնու հաւար գալիք խաղաղական ոսկի սարիւններուն շարքն ու շորան: **ԿԵՅՅԷ ԱԳԱ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՍԲ** մեր վեհափառ հայրապետը բարեբաւակի **Տ. Տ. Դեորգ Ե.** որմէ կըստաւ ազգին հաւատարմեայ մասը բարեբաւատագոյն օրեր խաղաղութեան, միութեան եւ ազատ զարգացումի ու բարեկարգութեան Հայ Եկեղեցւոյ եւ ալլին: Արարատեան նորահաստատ կառավարութիւնն անկախ՝ շատագոյն բան մը ըրած կըլլայ Աւ.

Հայոց Հայրապետն ընտրելով նաեւ՝ իմաստնց խորհրդական կաճառի մը հետ՝ իմաստուն խորհրդապետ կամ վարդապետ հանձնար Հայոց աշխարհի, որ ինքն կրօնաբար եւ ազգայնաբար պիտի բողոքի իր շուրջ. բողոքելու հաւար եղանակ մեր խաղաղութեան միջոց Աստուծով, որուն տարացած հաւատքն 'ի մեզ գորացունելու է Սիրոյ գորութեանք եւ քիսոնեայ անձնաւորութեանք որ գորաւորագոյն գորութիւնն է քան նիւթապաշտ անհաւատից դաւանած փեղեղաբար գորութիւնն անբան:

Չորս ամիս դեղերեցայ քաղցր պանդխտութեանք Արարատի հեռանոցից, Երեւանի, Օշականի, Աշտարակի, Ղախաթուի, Վաղարշապատի, Չորասրբոնցի աւերակաց, շուրջի փակներուն եւ մանաւանդ Ս. Էջմիածինի քանդարակին մէջ, բանի տեղ չընկնով մոծակներու եւ կիսակական դժուրակները, ըստ մեծի մասին բարեկիրք Միաբանութեան մատաւան վեհափառիկն ու իր նահապետաւոր փոխանորդին՝ գեր. Յուսիկ Սրբազան Մովսէսեանի բարասկեանքներով ինքնաւորութիւն մը զմեզ առաւարները դիւրիկ կը յարդարեին, ինքն, որ երբեք ծնալայրս Վաղարշի ա'խը քաղցել չուիմ՝ քացի ջուրէն եւ ծովէն: Հոն Մայր Մատենադարանին ձոյն ձեռագիրներով ձոյնացուցի բոլորահայոց պատմութիւնն, որ արժանացաւ Տ. Դիւս Աղանեանի պնդմանը գրութիւնն եւ հոգեւոր Օրմանեանի ձրի գնահատող գրականիկ... քացի եւ ձրի չիկ վասկած գայն այդ տաւանեայ քիսնիկով եւ տաւանակներով հարիւրակով ոսկիով:

Չորրորդ ամսուն կասարուեցաւ Մայր տաճարին մէջ Միւռնոնի օրհնութիւնը աւելի շնորհ ու մեծահաւանք, որուն ուխտաւոր եկած էին տասն հազարի չափ հայ քիսոնեաներ. եւ շրացունեղէ ետք պատմական ու աշխարհագրական հետազոտութիւն՝ շարժաւ ու շարժաւ աշխատութեանք՝ տուի՝ վերջին մեծապարտիս բարեկամ ու կիրք միաբանից, Ս. Էջմիածինի, Սրբազան աղեւորին յաւիտեակից՝ Մատիսի եւ Ս. Հայրապետին քաղակիր, որ առաւ այսպէս գեղեցկութեան քաղն 'ի ձեռանէ Տեառն, եւ որուն հետ քանկցաւ տեւունելու փառքն ունեցայ, եւ օրհնուեցայ երից:

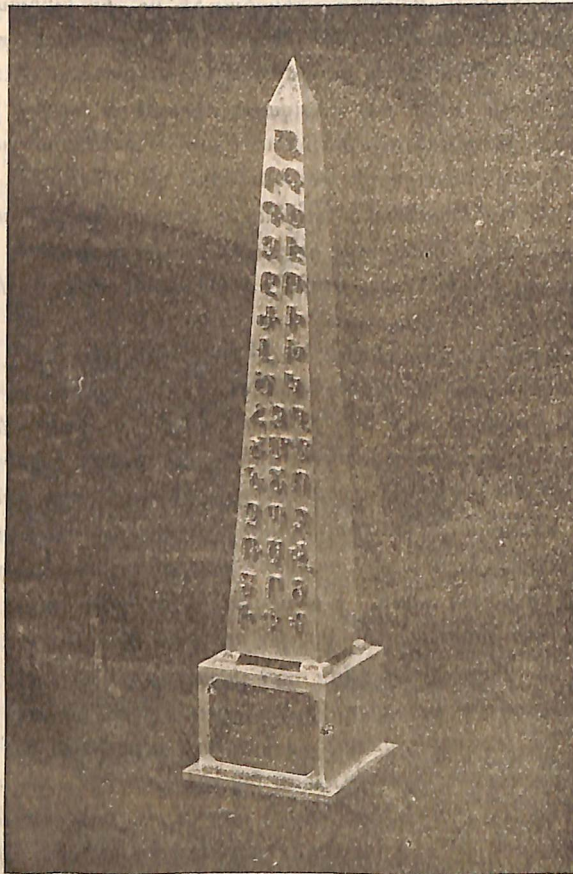
Եւ արդ՝ կը վերջակեան հոս վեհ յիշատակաց այս խորհրդարանի կտակով մը առ վաղընցուց ազգս, որուն գոյութեան իսկ հետ զուր կը կասակին ունակ անհաւատութեանք եւ անհաւատարմութեանք ալ.— 'ի ափիւս աշխարհի գրուել Հայոցս ալ պարս է միանալ Ս. Էջմիածինի եւ Ս. Արարատի խաչ—տապանին հովանիով, քորպիւնով անցեալին բարդ փոշիները, կիրքն ու հերձիք, մեղքն ու վրեժք, փառապիտանութիւնն եւ անոնց քաղաքականութիւնն արիւնի. նուիրուի իսկոյն ներկայ ու ապագայ հաւերարկական խաղաղութեան գաղափարին, փարելով մեծ կրօնին սիրոյ, ամեն կրօնի պատկին, որուն հետը դրաւ

նոյն ինքն ճանաչի իշխանը իսպաղոսեան՝ հայր հանդեր
 ձեռք շարիսեանին: Նա՛ է մեր փրկիչը: Անով կեանք ու
 շարունակ ինչպես մեռելոց նոյնպես եւ հայոց որ անեն բանե
 առաջ պէ՛տ է երեսնեայ ու խաղաղ ապրի, որպիսի ապրի,
 առաջինեաց զիւրեանք, երկրագործութեանք ու վաճառախա-
 նութեանք պարզ եւ անխաղախ:

Այսուհետեւ ա՛յ խեղ լիպս ո՛չ անհրաժեշտութեան ո՛չ ալ
 պատերազմե ու պատապոռոյ փախազհեցեալ: Երկարի կոխի
 դարը տեղի տուաւ ուսի ու անորոշանցի դարուն:

27/5. Դեկտ. 1918

ԱՂՕԹՈՒՆԻ

Ոսկի մատեն Մետրոպոլի
 Հանձնարեցին ՈՒՆՈՒՄԵՆ
 Սյո Յիշատակ հիմնեցին
 Զոր հիմնեցաց կողմնաց հոյ:

ՅԻՇԱՏԱՅԱՅԵՐԵՎՆ ԿՈՓՈՂԻՆ
 413—1513—1913

Աղամանդակու Վորողը

Սահակ Մետրոպեան հայ նշանագրեալ 1500 ամեակին առիւ
 Պոլսահայ Ոսկերչաց կողմէ հիմնեցաւ Ս. Էջմիածնի բանգարանին

ՀԱՅՈՒՆ ՓԱՌՔԸ

Համազգային մեծ փառքն էր ան՝ Սահակ Մետրոպեան հայ
 նշանագրեալ զիւսի՝ տեղի օրը՝ զոր առանց սեռի ու կրօնի խս-
 րութեան սարքեց ու տեսալսեց բազմաշարհայ հայ ազգը, մե-
 ծաղկող խանդավառութեամբ տարածուած սփիւռս աշխարհի,
 իբրեւ վստահողի իր հայրենի տնայեան, պանծացնելով եւ ցոյց
 տալով օտարին քե հայր դարեւ ի վեր իր տեսած արհաւիրքներուն
 ու անախտեբաց, հալածանքներուն, հուրին ու սուրին մեզ՝ ա՛ն
 կարողացած է իր տոհմային լեզուն իր գոյութիւնը եւ դիրք
 պահել շնորհիւ միմիայն իր ինքնաստեղծ տառերուն:

Հայը՝ իբրեւ չորս հազար տարուան պատմական ու պատ-
 մական հին ազգ մը՝ 1500 տարիներէ ի վեր անխախտ ու ան-
 վրար պահած ու պահպանած է իր լեզուն իր գաղափարներն
 ու զգացումները եւ ան կը պարտի զոյգ մը 1. լեզու անմահ
 ու անմահեցողութեամբ՝ մեծն Սահակ Պարբեւի եւ Մետրոպ
 Մաեսոց վարդապետի:

Հայը բերեւ իր գոյութենէն ի վեր այնքան մեծ խանդա-
 վառութեամբ չէր տեսն ու տեսալսած ո՛ր եւ է ազգային տոհմ
 մը որքան տոհմն ու պանծացուց հայ նշանագրեալ զիւսի 1500
 ամեակի տարեդարձի առթիւ 1913ին Սահակ Մետրոպի տեղի օրը:

Հայը այս նշանակելի պատմական մեծ հանդէսով ցոյց
 տուաւ բովանդակ աշխարհի քե ինքն ալ ազգ մըն է կարգ մը
 ազգերէ աւելի հնազոյն, ալլ անեւ ու անպատեպան ցիր ու
 ցան աշխարհի չորս կողմն եւ սակայն կարողացած է
 իր գոյութեան հետ իր լեզուն եւս պահել եւ իրաւունք ունի
 բազմապիսի աշխարհի առջեւ իբրեւ մարդ համեմատեալ ապ-
 րելու: Եւ ահա այսօր կը տրանայ իր մեծ փառքին:

ԹՐԹԱՀԱՅՈՒՆ ՈՂԲՆ ՈՒ ԱՂԵՐՍ

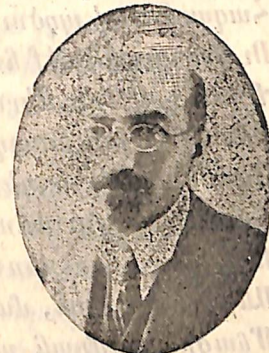

Առ Պ. Աւետիս Ահարոնեան Նա-
խագահ Կովկասայ Ազգ. Խորհուր-
դին եւ Նախագահ Կ. Պոլսոյ Ժողովին
Հայ Պատուիրակութեան:

(Սոյն յիշողագիրը ներկայացուած է Պ. Աւետիս Ահարոնեանի՝ մեծադիր
բուդրի վրայ գրուած, Հոգեգալտեան տօնի օրը երբ հայ պատուիրա-
կութիւնը Բերայի Երոտրութեան եկեղեցին գալէ վերջ պատգով վերա-
դարձած էր արդէն եւ կը նաեւ շնորհակալութիւն յայտնէր)

Բարի եկաք, հազար բարի
Պատգաւաւոր Հայ Աշխարհի.
Ահ, գաղաւթը սակայն ձեր աւ
Արդեօք հրաւրի մէք թէ երա՛գ.
Ո՛ր, չը հասանք մեր այգերուն
Որ սեւեռած էիմ հեռուն...
Թէ ե՛րբ ծագի պիտի արդարեւ
Դժբաղը Հայուն կեանքի արեւ.
Արդ դո՛ւք մեզի ի՛նչ լուր բերիք...
Ա՛խ, մեր քաղաքն ա՛յ ջէ՛ հերիք...
Ա՛ս գազանին (*) ձեռքէն պրծա՛նք.
Թէ մեր գլխուն դէռ կայ փորձանք.
Նոր ջարդերը դէռ չը մոռցանք,
Պիտի տեսնե՛նք դէռ հաշտանք,
Լիկանք, գրկանք, բանս ու ախոր,
Որով դարձած եմ քիչ մ' ախոր.

(*) Էնկեր, Թէլաք եւ ձեռնալ երեսօտութիւն կառավարութիւնը
որ պատգովի գլուխ էր դէռ այն միջոցին:

Գեորգ Խասխեան Աղեփանդ Խասխեան
- Կովկասահայ պատուիրակներ -

Հայեր համուխն դէռ կախարան
Մինչ երբ շուններ մեզ հետ խաղան...
Ո՛հ, քանիներ գացին ախոր,
Բանի՛ք հայ կայ կարծիք ախոր.
Նախ հարցունք իմ Բա՛ն Դրան
Թէ Զօհրայներ մեր ո՛ր կորան...
Շահրիկեանը կամ Ակնունի
— Թրքահայն ալ վրէժ ունի...
Զեռն ու ռօքը բայց իր կաշկանդ
Սիրն ու հոգին ալ քա՛ն ու քանդ —
Ո՛ր Զարդարեան Վարդգէս, Խա՛ժակ՝
Որ հայ կեանքին պարպեր քա՛ժակ
Ո՛ր Հրայրներն ու Վարուժան
Վաւանեանը տո՛ղն ուժ ա՛ն.
Սիւսանքով, Սեփաւ Բիւրաւ,
Որով ձիւն ու շունի քիւր հաւ.
Երուանդ Օսեան Քէշեկեաններ,
Տաղսկաւոր Միւսաբեան մեր...
Նոյնպէս Տօքոր մեր Տաղսաւ
- Ասող կեանքին մեզ դա՛ խաւար, -
Ո՛ր մեր գիտնոց կ'ըստ իմաստ,
Որով մեջտեղ չը կան հիւստ...
Անշուշտ ստանք ալ ո՛հ ջախջախ,
Մարտն ո՛րքան տուն ու ո՛ճախ...
Գացի՛ք, տեսի՛ք մեզն զարաւ,
Զոր գայլերը սոխի յաւաւ.

Տեա՛մք աշխով յայսկոյս, յանկոյս
 Հագարներով պղծուած կոյս.
 Ու կարաւանն հե՛ք հայերուն,
 Քշռած միև յեւ ներսերն՝ հեռո՛ւն:
 Տեա՛մք արիւն հոսող գետեր
 Պատմե՛մ, ինչ որ դէռ չե՛ք գիտեր.
 Շատեր Լօթի ու անուռադ,
 Ո՛հ, չարաչար մեռան, աւա՛ղ..
 Անթիւ, այր, կին, մանուկ, անկա՛ւր
 Մնացին ճամբան անքաղ, անխա՛ւր...
 Գազաններու իսկ եղան կե՛ր
 Մինչ փառաքան հայուն վաճե՛ր
 Լռած են հո՛ն Սաղմուն ու երգ...
 Ո՛րչափ խորունկ հայուն այս վերք.
 Գիւղ, փաղափներն արդ անայի,
 Մարդ տակումով իր շորջ նայի,
 Թրփահայուն ահա վախճա՛նն,
 Շուններն ունին խլի՛նդ. խրախճան.
 Ա՛յ փճացաւ հայ մեծասն՛ն
 Դաւառեցան անոր ինչք, տուն
 Ու շեցոցին մէջն ալ այնքա՛ն
 Աղպանացի բորք գաղթական.
 Խեղճ հայերուս ինչքն ու պատիւ
 Դրին աճուրդի գիշեր եւ տիւ
 Անօրներով ալ սկիւղազան
 Գինի արքին մարդիկ գազան.
 Ու Աստուծոյ Լոյսիսկ տա՛ւր,
 Ո՛հ, պղծեցին շիրքեր դա՛ շար...
 Պատմութեան մէջ աննախընթաց
 Ասանկ գոյում չե՛՝ Տեսնուած.
 Ո՛չ Լեւկոփառ, ո՛չ Ճիւղիկ իսան,
 Ո՛չ Նեոօնը, ո՛չ մեկ իշխան
 Եւ ո՛չ կրտսէ, Լոյսիսկ, Համիս՝
 Չեղան ա՛յնքան, գո՛ղ, նեղաւիտ,
 Որքան՝ դարուս ա՛յս սեծ գազան,
 Որուն նախճիրք՝ երկինք հաւան...

Զարիփներուն իսկ այն յրան՝
 Մեծ քաժին մ'ալ ունի Գերեան,
 Կախելով աւ՛ կործինն մեր Շան
 Խայէ քազում պատռանշան...
 Ո՛հ, կախուցան անմեղ հայեր.
 Սրբարարիւն, խիղճ ո՛վ նայեր...
 Հայաջնջման մեծ գաղափար
 Առաւ իսկոյն Լոր կաղապար...
 Այս էր շիրքին մեծ ծագիր...
 Առնել հայուն միշտ տարագիր,
 Ու շեռնէ շեռ՝ անվերջ քախառ...
 Քար կոտրել տան անգրաքար...
 Թրփահայն է ցարդ քո՛ւն գերի.
 Ո՛հ, տարէ տար կը դեփերի...
 Ուր խոջընդոտ կամ առապար՝
 Հարդէ, շինէ միշտ ճանապարհ.
 Անոնց՝ ի վարձ ա՛յ տե՛ս, իսկ յոր,
 Պատսառ մը հաց տրուի սեւ, յո՛ր...
 Նա՛ ո՛ւր դիմէ, բառնայ բողբոջ...
 Ճակատագիրն իր՝ անողորմ...
 Թրփահայն է այսօր անտէր
 Բայց շունչ մ'ունի վրան ա՛ն դէռ...
 Ճիւղալն ոճիր գործէ անդո՛ւր,
 Տերն ալ վերեն նայի միշտ յո՛ւր
 Պատգամաբե՛րք Հայ Կովկասին
 Ի՞նչ խորհած էք արդ մեր մասին.
 Դո՛ք որ բուխք յուսաւորական
 Մասնաց տարին ջինջ հրեշտակ.
 Անարունէ՛սն մեր Աւետիս
 Թրփահայուն տնո՛ւր աւետիս...
 Թէ գազանին ձեռքէն պրծա՛նք
 Թէ մեր գլխին դէռ կայ փորձա՛նք...
 Խնդրե՛նք ձեզմէ արդ ապաքին
 Փրկեցե՛ք մեզ այս դժոխիտէն...
 Դու որ կրտսէք, արդ, մեր փոլ կա՛ւ
 Թրփահայն ալ հե՛տ տա՛ր Կովկաս:

ՄԵՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐԸ

ՍՄԲԱՏ ԵՊԻՍԿ- ՍԱՍՏԵՔԵԱՆ
Առաջնորդ Կարնոյ, ծնած Ա.սաբա-
գար, 1871ին

ՍՄԶԱԿ Վ. ՕՏԱՊԱՇԵԱՆ
Առաջնորդ Պրուսայի, ծնած է
1875ին Սեբաստիա:

ԳԵՂԱՄ Կ. ՅԵԿԷԲԵԼԻԱՆ	ԱՐՏԱԽԱԶԴ Կ. ԳԱԼԵՆՏԵՐԵԱՆ
Առաջնորդ Քղիկ, ծնած Շապլև Իսահանսար Էնեօրեա գիւղա- ղաբ: Հեղինակած է Նոր կիւր, Նոր արժէքներ գրոյկը:	Առաջնորդ Եղեսիայ, ծնած 1871 ին, Պոլսոյի Նեմիճէ գիւղը: Գործերը «Միութեանական հարցն եւ Շնոր- հայի, եւ Սարսուղներ:

ԱՐՏԱԻԱԶԴԻ . ԳԱԼԵՆՏԵՐԵԱՆ

ՄԿՐՏԻԶ Կ. ԶԼԴԱՏԵԱՆ
Առաջնորդ Տիարալէփրի :

ՇԱԻԱՐՇ Վ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
Առաջնորդ Եղոկիոյ, Արմաշու
Դպրեվանդէն, ծնած է Շապին Գա
րահիսար 1896ին:

ՊՍԱԿ Ծ. Վ. Տ. ԽՈՐԷՆՅԱՆ
Առաջնորդ Խարբերդի, ծնած է
1882 ին:

ԳՐԻԳՐԻ ԶՕՐԱՊ
Օսմ. երեսփոխան, փաստափան,
գրագէտ, ծնած 1862ին Կ. Պոլիս:
Իր գործերը, «Ա. հետազոտ սերունդ
մը, Խղիմյանսի ձայներ, Կեանք
ինչպէս որ է, Լուս գաւեր:

Ա. Կ Ն Ո Ւ Ն Ի
(Խաչատուր Մալումեան)
Յեղափոխական գործիչ, Ռուսահայ

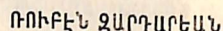
ՏՕՔԲ. ՄԱԶԱՐԷՔ ՏԱՂԱԴԱՐԵԱՆ
Բժիշկ եւ գրագէտ, Սամ. Երեսփո-
խան, բանասէր, ծնունդ Սեբասիա
1863ին: Հրատարակած է բազմա-
քիւ գործեր առաջադարձական
եւ բանասիրական:

Վ Ա Ր Դ Գ Է Ս
(Յովհաննէս Սերէնկիւղեան)
Օսմ. Երեսփոխան, ծնած Կա
1871 ին:

ՄԵԼՔՈՆ ԿԻՌՃԵԱՆ
ՄԵԼՔՈՆԻՆ, գրագէտ, ծնած է 1855ին
Բաբու: Աւստանկած է Պոլսական
քե քերու Հրանդ ծածկանունով:

ՏԻՐԱՆ ՔԷԼԷԿԵԱՆ

ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄ ՊՕՅԱՃԵՍՆ

ՍՄԲՍ.Տ ԲԻԻՐԱՏ

ԴԱՆԻԷԼ ԿԱՐՈՒԺԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՍՐՄԱՔԷՇԻԱՆԼԵԱՆ

Հագ հայրենիք, թագ ուժգին, թագ օրերով, դառնով...
Ազգապարծաճակ յոյկիդ մահուան դիմող անխոռով.
Խո՞ղով ծօրեն խոդխոդումս՝ դահիճներէն ա՛յն պիտակ,
Բռւ վշակո՞ծ արհիւ խորք պսակե՛ իրենց յիշատակ.
Որ քաղցին ցոսակ, դառնադառն ա՛ն բաժակ.
Մեծ Հրեհերն այն Զօհրայ, արտոս Վարդգես, խո՞հիս Խաճակ,
Իրաւագէ Շահիթիկան ու պերճախօս Ակնոճիկ,
— Գոցես ձայնի իր դեռ գոռ, քա՛ւք հեղե՛ — «Հայր իրե՛ժ ունի...»
Արձակագիր Զարդարեան, մեծ քսակաւոր Վարաճաճ
Սիւսանքո՛ն ողբերգու, Վառճաճը տռոյն ուժ ա՛ն...
Բռնութեան դիմ ծառացող, ասողներն իսկ դա՛ խաւար
Հոգսալուր Բէշիկեան, հեռօս տօք. Տաղաւար.
Աշարուրն իսկ այն Հրաճ, հեռօս Սարգիս Միւսաբեան.
Մեծաստղանդ Զոհիւրեան Սեփա Քիւրա՛ն վիպասան.
Գերբողագիրն Սեւակ, քա՛ղ հայագէտն Հրանդ...
Յարութեան Արաշեւ, որեւ քղիւր միջ տը, խաւոր.
Քա՛ղ հեռուն քո՛ն նախիկն եւ կրիճըն, ա՛նուր, ա՛ն,
Հաճարձունքօրդան — յորցորցողն իսկ Մուրա՛ս —
Բարեղ Շահպաղն եռանդուն յորումագիր, խո՛ւրդ
Նոյնպէս Գեղաճ Բարեղեան եւ գործակից խո՛ւրդ իր՝
Հաճարձունքօրդան Հաճարձունք. մաստաւունքի գրագէտ.
Յորումագիր Երուսան ու վիպագիրն այն վարպէտ.
Հսկայ Վահագն այն մեր քա՛ղ, նոյն այն Հայագէտն հե՛՛ք Միւրա՛ս.
Մաշտոյսեան Ժա՛ղ չղոս, Ճանկիւղեան խո՛ւս, ինճա՛ս...
Ի՛սկ Զինուորներ Սուրբ ոխիսին՝ ինճա՛ծ Խաչին իսկ ներքեւ
Սեփա, Գեղաճ, Արաւազը, Եւաւա՛ր, Պա՛կ ու Պարգեւ.
Արեւաշակուն Բարաճն քուն անձնադիր կոյիւ քա՛ղ
Ելան միկնէ. Գոգոքս շարժա՞ծ իրենց ուսին Խա՛ճ...
Աշարիս ա՛ն կե՛ցեցին իրենց կեանքը դառնօրեւ
Եպիսկոպոսն Խոսրով, Եղնիկ, Ներսիս ու Խորեն...
Եւ որ անցան ա՛նաւոր նոյնպէս չորեւն ու սուրեն.
Վարդապէտներ Հաճարձա՛ս, Ներսիս, Գեղո՛ր ու Սուրեն
Վարդան, Յովսէփ, Կարապէտ, Օհան, Կորիւն, Վաղինակ.
Ներսիս, Բարեղ ու Սահակ ելան գոհի օրինակ...
Նոյն եղեմին գոհերեն յիշատակա՞ծ ա՛նա՛ հո՛ւ,
Մալեան Յովսէփ վրդ., Դարակո՛ղեան Մասթոս
Աշարիս նաեւ Անանիան՝ Մաղիմա՛կան միաբան.
Երեմիա Լիճօնեան, Մեղիքեղի՛ք Հովնա՛ն,

Եօրկեղապրեան իսկ Գեորգ, Վանցի Սահակ Արեղան՝
Թափուած արիւնն աչ ասոնց Անեճճ, Վրեճ կը տեղան...

Պատարագուած անունին ճշմարտութեան տեսն հա՛
Դործիչ Յուսիկ Բաշունի, հարիւրներով փահանայ.

Ու մեկուկիս միկիոն հայ զոհած պայսիս չարաչար.
Նահատակներ մեր անտան միշտ խնկեղի, սուրբ, անչար,
Անայտքեան մեջ միին, անկասած ո՛ն, քիպիտ

Յիշատակը քայց անոնց մեզ հանար քարւտ առ շաւտ
Վատանդի կաւ քափառ որդիի որ քեզ աչ դարձան
Անխնայներէն քող ասոնց կաճեցնեն սաճար, մահաւաճան,

Ու հոն Տօնեն ցնծութեամբ մեծ հանդիսներ անդադար
Ու քո՞ղ յիշու վեհ անունն այդ սուրբերուն դարե դար.
Որ արիւնով իրենց սուրբ հոսած հողիդ վրայ բնիկ
Պիղծ զաւանին ձեռքին աչ փրկեցին քեզ Հայրենիքի:—

Գ Ո Ւ Ս Ս Ա Ն

Վ Ո Ւ Ս Ս Ա Ն

Մ Ե Ր Ա Ն Մ Ա Հ Ն Ե Ր Ը

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԱՋԱՆՃԵԱՆ
Բանասէր, ծնած է Եւդոկիա,
1870ին: Յօրհած է, Եւդոկիոյ հա.
գաւառաբարբառ. Ոգեհարցութիւն
Եւ Մագնիսականութիւն, գրած է
Քերականութեան դասընթացք մը
Եւ ընթերցարաններ:

ՏՕՔՔ. Ռ. ՍԵՒԱԿ
(Ուրբէն Զիլինկիրեան)
Իրագէտ, ծնած է Սիլվիի, 1885
Քեհ. 15ին, գրած է բազմաթիւ
լրդուածներ առողջապահական, ա.
աւանդին հրատարակած է կարմիր
Գիրքը:

ՏՕՔՔ. ԿԱՐԱՊԵՏ ԽԱՆ ՓԱՇԱՆՈՆ
Իրագէտ, ծնած է 1864 ին Կէտիկ
Փաշա: Հեղինակած է բազմաթիւ
գործեր, առողջաբանական Եւ վի-
պական:

ԱՐՏԱՇԷՍ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
Իրագէտ, բանասէր, ծնած է
Մալկարա, 1873ին: Իր գործերն են
Երկունք, Լեւուած Բնար, Նոր Բնար:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԶԱՆԿԻՒԼԵԱՆ
Ազգ. Գործիչ:

ՍԱՐԳԻՍ ՍՈՒԻՆ
Ազգային գործիչ

Վ Ե Ր Յ Ի Ծ Ո Ւ Մ

Մ Ե Ծ Տ Ռ Ա Մ Ը

Հ Ա Մ Ա Շ Խ Ա Ր Հ Ա Յ Ի Ն Պ Ա Մ Ե Ր Ա Ջ Ի

Գիշեր է. խո՛ր յոռութեան մեջ անա, որ
Թմբուկի խոփոս շուռի որոնե անաւո՛ր.
Մեծ սարսափով թայց կ'ընկունդես քե ի՞նչ հ...
Աներեւոյթ հըրե՛շ մը քեզ կը կա՛նչէ...
Դժոխացի ղժպիսի ձայնն է դա՛ վերջին.
— Ի՞նչ փոյթ սակայն քե սերունդներ կորնչին
Երբբիւստեան Ե՛Մն է անա քո՛ւն պատճառ,
Քսաներորդ այս դարուն Ետն է իսկ դա՛ չար,
Անդառնալի վճիռն է իր հրաքորքոք.
Մարդիկ ա՛նկն՝ խի՛ւս ւրսաքեկ, մտանդ...
Կը խոնարհին մեծ գագաւնիս իսկ առաջ,
Թեեւ խուսին իրենց արեւն դառն հառաջ...
Ի շխանութիւն կոչուող գալիս այն մեծ Հրե՛շ...
Բի՛ւր նախնիներ գործէ միայն ու վրեժ
Գիւղ, քաղաքներ ո՛հ, կը տրոխին աւարի,
— Ա՛յս պատճառին ալիս յոյսը խաւարի—
Ֆերմանի մը վրայ ժեւե՛ք ոժ մը քիւր
Խի՛ք ձեռքէն գիւղացիին ձակքին քիւր.
Կը գրաւուին իսկույն կարգ մը մարդոց հեղ
Մաճն ու արօր, դուարն անբողջ, կովն ու ե՛զ...
Ցորեն, գարի, անոր ձեռքն իսկ պարեն
Որ ճիւղներ անով սնանին ու պարեն...
Դաժան ձեռք մը շատ քոնած կը ծակի,
Ատնի անբողջ կտրի՛ն, սոյոգ պատանի,
Շատեր ունին հայր, մայր, զաւակ, անուսին
Բայց սրունկ եւն հրացանն իրենց իսկ ուսին.
Խուռն խուռն անա թայց ո՛ւր կերթան կը քայն
Այդպէս քսուր անշուշտ ներքուս միշտ շարն
Դժբախդ մարդիկ իրենց կեանքին անգիտակ
Արդեօք դափնի՞ պի՛տ ստանան քե գնդակ

Տասնըվեցէն միկէն յիսուն կրսեմ, արդ,
Պատերազմի տարին չը մնաց այդչաւ մարդ...
Քաղաքները գիւղերն անբողջ անայի
Մարդ սոսկումով ո՛հ իր շուրջը կը նայի
Այր մարդու ձայն ա՛յ չը շուռի ո՛չ ուրիշ
Խաղաղութեան հրեշտակներ ա՛յս ո՛ւր եք...
Թնդանքներ գիշեր ցորեկ կը գոռան...
Ի՛նչ կտրի՛ններ, ի՛նչ ամեղներ վա՛հ, կորան...
Մի՛նչ ամեն կողմ ծաղկափրփր դեռ գարուն
Պե՛տ է քաջութիւն անմեղներու իսկ արուն...
Թշնամիներ ամեն կողմէ՛ կը խուժեն,
Հեռագիրներ առ այս բան մը չը գործեն
Միայն նաեւ ու կառախումբն իրաւոր
Ամեն կողմէն մեզ քերեն քիւր վիրաւոր.
Սպանիի վայր դարձած է ալ ամեն տուն
Ըսե՛ ի՛նչպէս չը ստիճանիս այդչաւ դու՛ն
Սկիզբն է թայց դեռ այս ամենին երկունքին
Լշկունքան ո՛րչափ կոյսեր, ո՛րչափ կիւն.
Շատեր անա քաղի քաղաք միշտ քաջաւ.
Շատեր շարից քուրք խուժանին սուր քաղաւ.
Սար ձոր ինկած են շատեր ալ տարաքիւր.
Անոնք անէր յանդիւր յոյ մահն արագ իր.
Կեանքը դարձաւ անեղ անձուկ ու դժուար,
Ո՛հ քանիներ պատ քաղաքին հեք, քշուաւ.
Ի՛նչ հոգիներ խեղճութեան մեջ տուային.
Մի՛նչ շատերն ալ ուղիղ ձաւքին կը գայրին
Կը քայքայուին կայտառ կեանքիս իսկ անբողջ.
Պի՛տ մնա՛ն կրսեւ արդեօք մարդ մը ողջ.
Այդչաւ տարած ամեն ուրիշ սաստիկ սով.
Հարուստն ապրի յոյ ոսկիին իր յոյսով.
Նօրութեւն շատեր կիցնան նահաւակ...
Ո՛վ ընդունող սակայն կանգնի նպասակ.
Մեծ դանիւն Վիլնիւս կոչուած քաղաքիւր
Էնպէր, Թեքաք զոյգ հրեշներ, մեղաւոր.
Ո՛հ առաքուր առած իրենց խի՛ն, օրեն.
Հանդիմ կզգան դեռ քաղաքին, յրթորեն.
Յաւեք անպագ շահու փառքի հաւար յոյ
Աշխարհ քաղաք հուրին, սուրին անողորմ:

ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

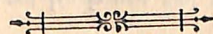
Վսեմ. Պօղոս Նուպար Բղեժի

Փարաւոններու երկրին մէջ նախկին,
Դու եղար միակ փառք պսակն Ազգին.
Զի քու մեծութեան բուն իսկ աղաղակ
Հեյիփօյիս հիմնած քու քաղս ք.
Սակայն այդ գործդ անունիդ անբաւ
Տիեզերական պէտք էր քեզ համբաւ.
Որ անմահաւոր անուդ ա՛յր բարի
Թո՛ղ որ այդ հսկայ գործքդ բարբառի.
Երբ Անասոյի վեց մեծ հայ նահանգ
Դարձած էր միայն ոնիրներու հանգ
Ու այսպէս անա ամեն նախ գա՛ւառ
Երբ պիղծ գայերը կառնէին յաւար,
Ու անազանքը կը հնչէր ուժգին՝
Տառապեալ հայուն ցնցելով հոգին՝
Հո՛ն՝ գաւառին խորն անյոյս, սրտաբէկ,
Ո՛չ, չը լինցի՛ր բայց զայն դու երբէք
Մոռցար քու անձդ ո՛վ դու մեծատուն
Մոռցար ընտանիքդ ազգականդ ու տո՛ն
Ու փրկութեանը համար քու Ազգին
Ի սպաս դրի՛ր բոլոր գանձդ, ոսկի՛ն

Շարունակաբա՛ռ լման չորս տարի
Շրջեցար Եւրոպն, առանց դադարի,
Ափ ափի դուռներն խղճի տերուն
Ու քու պեճախօս խօսքերով ներհուն.
Նկարագրեցիր հայուն ջարդն անեղ...
Ու արիւնքներէ հոսող մեծ հեղեղ
Ու կարաւանը քուած հայերուն...
Անտառներուն խորհր՝ հեռո՛ւն.
Ու առեւանգուած կիներն ու կոյսէր
Կալանաւորուած հայն որ անյոյս էր,
Նոյնպէս այն խեղներն ինկած լեռ ու սա՛ր
Ու դիպարկառ բերքի հաւասա՛ր...
Բաղդազուրկ որբերն անէր ու անգոր.
Որը ջարդուած որ քուած Տէր-Զօր.
Ու այս մեծ աւերն, ողբն ու աղաղակ՝
Լսելի քրի բաղքէ քաղաք.
Տարաբաղդ հայո՛ւն եղար նոյնիսկ դո՛ւն.
Ի՛սկ երկնապարգեւ պաշտպան զուարթուն.
Դու տուիր կար, ոյժ հայուն յուսահաս.
Դու պահպանեցիր անոր սուրբ հաւատ.
Զք վարանեցար օր մըն իսկ բնա՛ւ
Անձաւք վարելու խորհակած իր նաւ.
Ու բեկորներով ձեռք առիր իսկ դեկ.
Ապահով ուղին ցոյց տուիր աղեկ
Ու մեծ ձեռնարկէ վե՛րջ դժնդակ խի՛ւս՝
Առաջնորդեցիր զայն նաւահանգի՛ւս.
Զի բուն ժառանգորդն էր ինքն հայ ա՛ս տան՝
Հիմնեցիր նոյնպէս դու ՆՈՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆ.
Հայ եկեղեցին իր մեջէն ա՛լ բո՛ղ
Զնջէ սուրբերը, քեզ կանգնէ կորոյ.
Թող հո՛ն քանդակէ ոսկեճառ, կայո՛ւն,
«Մեծ Ազատարար, Մեծ Փրկիչ Հայուն»:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ Տ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ

Աւագ Սարկաւազ

ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՏՈՆԿ
ԳԱՐԲԷԼ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿ

Հմուտ վարչագէտ, մեծ դիւանագէտ,
Հասուցիր հաննաւդ իր գազաքնակէտ
Լեցիր ամեն փառք ու աստիճան՝
Անցար Եւրոպա քափեցիր մեծ ջան,
Ու ձեռնարկներովդ հեռասէս, խոհու՛ն,
Հարդեցիր շաւիղ իրկուրեան Հայուն՝
Բացիր ասպարէզ խիստ երջանկաւ՝
Հայն երախտագէտ ըլլայ քեզ յաւէտ.
Ու շեղափայլ նաեւ ոսկե՛տաւ
Կանգնէ քո՛ղ արձանդ յիշէ դարէդաւր:

ՆՈՐԱՏՈՒՆԿ ՕԾՈՒԹԵԱՆ

Տ. Տ. ՍԱՀԱԿ ՍՐԲԱԶԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՏԱՆՆ ԿԻՂԻԿԻՈՅ

Վե՛սաչաւար Հայրապէտ Տան Կիլիկիոյ հրայորձան,
Ո՞ն գալլերու ռմակներն քի՛ն որդիդ ցիր ու ցան,
Տեսար անոնց խաւապանք, փեռեկուրիլն ու ողջակէզ.
Եւ հուսկ յետոյ պատշեղով անշատեցին հօտէդ քեզ,
Վարանդի ու քափառ, ցուպդ ու մախաղդ ուսիդ
Միտէն մինչեւ Սուրբ Սիօն գացիր բարիլ Յիսուսիդ
Պատուանդո՛ւնք հոն Խաչին, քափեցիր յորդ արտաւոյր,
Ու չորս տարի շարունակ միտ գգեցար մեծ միտ, սուգ...
Աղօթներով իսկ հօգ, աղերսներով արագին
Արքնուցիր խոր փունէն նիրհող Աստուածն Հայ Ազգին...:

ԿԻԼԻԿԻՈՅ Ս. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՀԵՌԱԳԻՐԸ

Նորին բարձրութիւն Պ. Բռնակաւ

Նախագահ Հանրապետութեան Յրանալի

Այն զեղեցիկ յաղթանակը զոր Համաձայնութիւնը ստաւ, հաշտուած ազգերուն սիրտը կը լեցնէ անհուն ուրախութեամբ: Երջանիկ կը հաւարտել ինկզինքս որ ի վիճակի եմ պատրաստանալիս շնորհաւորութիւններու ուղղել ձեր փառաւոր յաղթանակին համար, մարտիրոս ազգի մը կողմէ, հաւոգումս որ ան ծընունդ պիտի սայ Հայկական քաղաքներէն եւ վերջ պիտի սայ անոր դարաւոր հաշտանկին Արեւելի մէջ:

ԵՐՈՒՍԱՂԷՍ

Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ
ՍԱՀԱԿ

Առ Վսեմ. Ժօրժ Բլեմանսո

Վարչապետ Հանրապետութեան Յրանալի,

Այն փառաւոր գործը, զոր Համաձայնականները գոյի հանեցին վերջնական յաղթանակով մը, մարդկութեան փառքին համար, անսահման բերկրութեամբ մը կը լեցնէ զայն. Հայ Ազգը ամենեւնի աւելի հաշտուած ազգերէն մէկը, խորապիս կը մասնակցի տեղեկական խնդրութեան եւ կը փութայ միացնել իր սրտագին շնորհաւորութիւններուն հետ միասին իր ամենախորին հիացումը այն հերոսութեան համար, զոր ցոյց տուին Համաձայնականները: Իմ ժողովուրդս երջանիկ եւ վերագնեցուն համար իր ազատութիւնը:

Կաթողիկոս Տանն Կիլիկիոյ
ՍԱՀԱԿ

(Արսալին գործերու նախարարը պաշտօն կը յանձնէ փրանսական Բուխարին՝ Յրանալի Հանրապետութեան Նախագահին եւ Վարչապետին ամենախորին շնորհակալութիւնները յայտնել Կիլիկիոյ Հայոց Կաթողիկոսին եւ հաւաստել անոր թէ փրանսական կառավարութիւնը երջանիկ պիտի ըլլայ իր բոլոր աջակցութիւնը ընծայելով Հայ ժողովուրդեան, վերջ տալու համար այն սեպիւնին որուն զոհը եղաւ ան:)

ՄԵՐ ԱՆՄԱՀՆԵՐԸ

ԿԵՆՍԱԳՐԱԿԱՆ ԳԻՏԵՐ.— Ծնած է Ակն, 1878 յնվր. 1: 1890 թ. Պօլիս գալով ուսած Գումգարուի Միլիթանեան վարժարանը, յետոյ Պէրպէրեան: Պանքայի դէպքին ժրնէվ փախած: Դաշնակցական: Մանչեսթրի «Վաղուան Ձայնը»-ին մէջ հրատարակած է իր Ա. բանաստեղծութիւնը՝ (Խաղողութեան արտարան): Անցեալին մէջ աշխատակցած «Անհիս»-ի, «Բանբեր»-ի, «Շիրակ»-ի, «Դրօշակ»-ի «Ռազմիկ»-ի, «Ժողովրդին Համար»-ի, «Վրտակ»-ի՝ դիւցազնաշունչ քեթուածներով, յետոյ «Ազատամարտ»-ի: Ազատութեան հռչակումէն 2 ամիս վերջ Պօլիս եկած էր: Երկիրը. Դիւցազնութեն, Հայորդիներ ի շարքը, Հոգեվարը եւ Յոյսի ջահեր: 1909

ՍԻԱՄԱՆԹՕ

(Աստ Եարեանեան)

օգոս.ին հրապարակ հանեց իր վրջին հատորը «Կարմիր լուրեր բարեկամէս» խորագիրով, որ կը բովանդակէ 12 եղերերգ՝ Ատանայի Կոտորածի մասին: Իր բոլոր քերթուածները պատրաստուած են անյանգ, եւ չափաբերուած են զրեթէ գուրկ՝ արծակ բանաստեղծութեանց ջիւղը ու շունչն ունին:

Հայոց երկրորդ Նարեկացին Որուն սիրեն ու հոգին լացն. Զերդ ծով յուզուած ու միտ խռով Հայ տառապանին իր շեշտով... Ծովածաւալ եւ իր վերեւ... Գոգես Հայուն սոխակն կերցե՛ր... Ողբն ու յառաջն էր ինք բոլոր՝ Զայն քնարին իր տիրոջ... Յորչափ կարգաւ ա՛ն իր հոգին... Մեր տրեւն ա՛յ միտ մարտնչին... Ու կանիծենք վաճե՛ր դա՛ չար՝ Որ բանեցին այս Սուրբ Տաճար. Այլ երգերուն իր արձագանգ. Պիտ փորթկեն մեր սիրեն ու գանգ. Ու խնկարկենք՝ պիտ վե՛տիլէ՛ք իր հոգին անմահ յաւէս:

ԳԵՂՄ ՔԱՐՄԷԱՆ

Ի միացիր:

ՆԵՐՍԷՍ ԶԱԲԱՐԵԱՆ

Ազգ. երեսփոխան եւ գործիչ

Ես մի հզօր, խոխոյ յանդուգն բըռնաւոր,
Մականիս շակ, երկաքսկոտ, ամենի,
Խոնարհեցի դարե՛ր, ազգե՛ր պատկառոտ
Անե՛ծք տուրիս, լեզո՛վք անոր շեղիւնուն:

Իմս եր կաւքը, աղաւթիս, իրաւունք,
Վա՛յ ճղարիւն, պա՛րճըսած ին՛ ինկած ին,
Ե՛ս միակս, միտե՛նքս ինկնակալ,
Ես, վրեժը, ե՛ս գօրծիս, ե՛ս սասռած:

Ձուր դիզեցի գանկե՛ր, գանկե՛ր յորդառաս,
Պատանդանը ոսկեկեղեղոյ գահոյ՛իս,
Ո՛հ շատ ցած եր արծիւներեն, արեւեն

. :

Օ՛ն. մոլեխիւնդ, հաշիշ, բընքիւր կազեմ ես.
Սեւ գրդընովի ցայգասունս ե, օն եկե՛ք,
Ձերն ե գահն, ե՛ս անիծուած մեղապարս,
Ձերն ե կա՛ւք. իրաւունք, մեղայ ձեզ:

Մեղս՛յ ձեզի, ազգեր, դարե՛ր վեհ ու վեհ,
Խըժդըժօրեն, վայրագօրեն մեղայ ձեզ,
Քար մը կո՛ւն, չըսողծուած քիզ մը հող
Ուր ջաղջախե՛ն ա՛ն քիտ ըլեղըս մեղաւոր:

Ե՛ս պարճուած, ե՛ս անարժան սուրեղո,
Դ՛ուք յաղթական, դո՛ք արժանի կանգնելո,
Ե՛ս բըռնուրիս, ամրոց, Ե՛ս տուր, Ե՛ս կրակ
Դո՛ք իրաւունք, ձեզի ամեն յաղթանակ...:

ՄԻՆԱՍ-ԱԺՏԷՐ

Երգե՛, սրիկնգ, սրճիս նըման երգե՛, կա՛ց,
Ու քող լընեն հոգոյս ճիւղուր ողբն ու շաց,
Անուշ ձայնովդ սեւ վերեւումս՝ դարմանս չուր,
Եր՛գե սրիկնգ, երգովդ ցաւերս փնացուր:

Ա՛հ ո՛ւր եմ ու՛ր գրօսանքի ձուր ու շեւ,
Ու՛ր մընացին յիշատակի իմ խորձեր,
Եւ ո՛յ մի տեղ կըրնամ մոռնալ այս վերեւ,
Երգե՛ սրիկնգ դու անսկիւն ինձ ընկեր:

Ձունիմ հայր, մայր, ազգականներ եղբայր ինչ
Բոլորն ալ զոհ շար նախանձին սայրաւոր,
Անե՛ծք վաճիւն փոքրոցիկն, անե՛ծք քիւր,
Եկուր սրիկնգ, անուի անհուն վըջերուս:

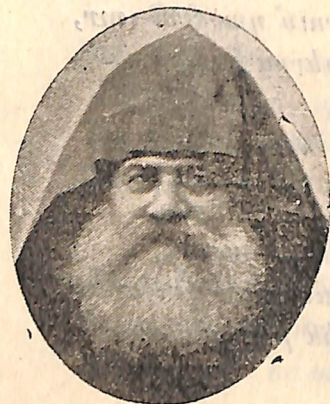
Երգե՛ սրիկնգ, երգե՛ վրեժ ու արիւն,
Տիղմի գակին քող փակոյի սիւնն ու տուն,
Հըն լե՛ սրիկնգ, հն լե՛ աղաւթը քրքրոտն
Յա՛ղթանակի, աղաւթեան ԱՒԷԼՈՒՆ:

Միմաս-ԱժՏԷՐ

ՊՕԼՍԱՀԱՅ ՊԱՏԳԱՄԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆԸ
ԲԱՐԻՋԻ ՀԱՅ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ԵՊԿ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ԲՐՕՖ. ԱԲՐԱՀԱՄ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

Յաջորդաբար փոխ-վանահայր Արմաշի Դպրեվանքին, Առաջնորդ Իդմիրի, Պատրիարքական Տեղապահ եւ Պատրիարք: Ննաժ Է 1860ին. եղբայրն է վաղամեռիկ բանաստեղծ Պետրոս Դուրեանի: Եղիշէ Արքեպ. հայ եկեղեցականութեան ամէնէն հմուտ անդամն է, միանգամայն ներհուն բանասէր եւ զգայուն բանաստեղծ: Իր բանասիրական աշխատութիւնները հրատարակուած են զանազան թերթերու մէջ: Ունի դասական դրոժեր՝ «Բառագիտութիւն», «Ընթացք ի գրոց բարբառ» եւ հայ գրականութեան համառօտ ատմութիւն մը: Իր բանաստեղծութիւններէն մաս մը ամփոփուած է «Հոգեւական Սրինգ» անունով հատորի մը մէջ:

Շրջանաւարտ Ռուսէրթ Գոլէճի, բազմաբնուէր ուսուցիչ եւ հրապարակագիր: Ծնած է Պարտիզակ, եւ նախնական կրթութիւնը այն տեղ ստանալէ վերջ, մատաղ տարիքին մէջ սկսած է ուսուցչութիւն ընել, նոյն ատեն հրատարակելով «Սոխակ» անուն ձեռագիր թերթ մը: Վերջէն, Ռօպէրթ Գոլէճ մտնելով, 1877 ին շրջանաւարտ ելած է իբր «Պատկաւոր Արուեստից» եւ ուսուցիչ կարգուած է նոյն վարժարանին մէջ. պաշտօն՝ զոր կը շարունակէ մինչեւ այսօր: 1890ին նոյն վարժարանէն ստացած է «Մագիստրոս Արուեստից» տիտղոսը, իբր գնահատութիւն իր արդիւնաւոր պաշտօնավարութեան: Անդամ ընտրուած է Ազգ. երես. ժողովին, Ուսումնական խորհուրդին եւ կոչուած է ուրիշ ազգային պաշտօններու:

ԿԱՐԱՊԵՏ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

— Աւագ Մարկաւազ —

Հազար ուր հարիւր յիսուն երկուփն՝
Թագուրեան զարմին պարգեւեց երկին
Զմիւռնիոյ փաղափն մէջ, հո՛ն՝ Գեղաղան,
Կարապէս անուն ուշիմ, արթուն լաճ.
Սա քեւակոխած էր ուրք սարին՝
Ծնողք սարին զինք վարժարան դրին,
Մինչ մէջ հասակին իր անփական,
Գնաց Ս. Երկիր՝ եղաւ վանական.
Հազար ուր հարիւր վաթսուներ ուրին.
Բայց այդ կեանքն իրեն երեւցաւ մօրին,
Մտաւ Արլիէ — որ վանքին մէջ կար —
Քաւեղու համար լաւ լուսանկար
Այն պատրաստին օրով եսայի՝
Որ ասնն գեռ ես աւխարհ չկայի,
Հազար ուր հարիւր ութսուն երկուփն,
Ա՛յ յուզման մէջ էր իր միտքն ու հոգին
Ուխտ մ'ընել տուն իւր, խի՛ստ աւագ.
Ու ձեռնադրեցին զինքը Սարկաւազ,
Բայց նա աչք չ'ուցներ վանական կեանքին
Զի ա՛յ կը տեսներ օրը հարիւր կի՛ն՝.
Որով չ'ունէր ինք երբեք սէր, փափաք
Որ մնայ խուցին մէջ արգելափակ
Օր մընալ տեսնես իր դէմը եղաւ.
Կոյս մը -մայրապէս- չֆնաղագեղ, լաւ'...

ՂԵՒՈՆԴ ԵՊՍ. ՇԻՇՄԱՆԵԱՆ

Ծնած է Խազիւղ (Կ. Պոլիս) 1846 ին. — Հայրը՝ Տիարցու Մաղար վարժապետ. — Նշան՝ աշխարհական. անունը, ուսմունքը առած է տեղւոյն Ս. Ներսէսեան վարժարանի մէջ. 1864 ին առաջին անգամ ուսուց.

Ախտրական եպիսկոպոսը իր Բոյ օրի. Սօֆիի հետ երուսաղէմի իշխանիկն մեջ:

պաշտօնով էտիրնէ կ'երթայ հօրը հետ, յետոյ Ֆիլիպէ՝ ուր կ'ամուսնանայ տեղւոյն երեւելիներէն Կըսիքօֆ ընտանիքէն. — 1870 ին կը վերադառնայ Պոլիս եւ ուսումնապետ կը կարգուի Սկիւտար՝ Ինստիտիւտի Ներսէսեան երմոնեան վարժարանին. Կնոջը մահուամբ, 1874 ին վարդապետ կը ձեռնադրուի՝ հոգեւոյն երեսէս Պատրիքի օրով՝ Արմաշու վանքին մէջ

Խորէն Արքայակ. Աշըքեանէ. կը հիմնէ Ս. Գարահիսարի մէջ զիշերօթիկ վարժարան մը իր երկու եղբայրներուն հետ. 1876 ին Պիլէմիկի Առաջնորդ, 1880 ին եպս. կը ձեռնադրուի: Իբր ըննիչ այցելած է Եօզկատ Գիւրին, Զէյթուն եւ յետոյ Սիս՝ Մկրտիչ կաթողիկոսի ծանօթ խնդրոյն առթիւ. նոյալէս՝ Էնկիւրիւ: 1886 կը կոչուի Խարբերդի Առաջնորդութեան եւ 1889 ին կը զրկուի Կարին՝ հոն պատահած առաջին ղեպի մը հետեւանքով 40-50 հայեր սպաննուած էին Եկեղեցիի բակը. Ղեւոնդ եպս, խաղաղութիւն եւ հաշտութիւն կը վերահաստատէ՝ մեծ համակրութիւն եւ ժողովրդականութիւն կը վայելէ. Վեց տարի կը վարէ Կարնոյ առաջնորդութիւնը. Յիշատակելի է Սասնոյ ղեպի մը առ Լօրտ Կլատրթօն ուղղած իր բողոքի հեռագիրը հրատարակուած Թայմի եւ Թանի մէջ, որ մեծ ազմուկ կը հանէ. Շաքիր փաշայի օրով ջարդի երկիւղ. Առաջնորդին դիմումները տեղական իշխանութեան մօտ որ կեղծ վստահութիւն կը ներշնչէ, նոյնպէս Իզմիրեան պատրիարքի հրահանգներն առ Ղեւոնդ եպսկ. ապարդիւն կը մնան. 1895 Հոկ.ի մէջ տեղի կ'ունենայ Կարնոյ ջարդը. Առաջնորդը կ'ամբաստանուի իբր խռովարար եւ զաղտնի յարաւարութիւն ունեցող եւրոպ. շրջանակներու, հիւպատոսներու եւ մասնաւորապէս Թայմի Անատոլի թղթակից Տօրթ. Տիլլօնի հետ. Կարնեցիքանի մ ջոջեր իրենց մորթը փրկելու համար կը յարին տեղական իշխանութեան եւ Շաքիր փաշայի՝ կը դուռնանեն Առաջնորդին. 1895 Դեկ. 18 ին Կարնոյ պէս խտաշունչ ծմբան աւմիւնէն սաստիկ օրերուն Կայս. իրատեղով, 100 հեծեղազօրքերու հսկողութեամբ երուսաղէմ քստրուելու համար յանկարծ ճամբայ կը հանուի Տբապիզոն եւ անկէ Պոլիս: Պոլիս

հասնելուն, երեք օր վար կը զրուի՝ ուր Թայմի Պոլսոյ թղթակիցը Մ. Սքութամօր՝ տեսակցութիւն մը կ'ունենայ իրեն հետ. նախապէս չ'արտօնուիր Ս. Յակոբայ վանքը բնակելու եւ կը զրկուի Բեթղեհեմ. քիչ յետոյ Տ. Յարութիւն պատրիարքի միջամտութեամբ վանք կ'առնուի՝ արտակից ըլլալով Իզմիրեանի եւ Խարախանեանի. Ինք տարուան արսորի օրերուն մէջ ջանացած է օգտակար ըլլալ վանքին, ստանձնած է ժու. վարժարանի դասախօսութիւնները, ճարտար ըմբաստած եւ գրական արժանիքի տէր՝ հմուտ թուքերենի եւ Ֆրս. նի ունի գրական աշխատասիրութեան, Հայ. ֆրնս. Գերականութեան դասագիրքեր, բանաստեղծական երկ մը, «Արայ Գեղեցիկ» գրաբար ոտանաւոր՝ (անտիպ). Գրած է իր «Աքսորի Կեանքը» երուսաղէմի մէջ, ստուար գործ մը՝ թէեւ մասնաւոր յանձնաժողովի մը կողմէ (Ե. Թորոսեանի նախաձեռնութեամբ) Գահիրէի մէջ տպագրութեան ձեռնարկուած էր բայց անտեսանելի ձեռքերու կողմէ ձեռագիրները անհետացուելով, եւ 4-5 պրակ լոյս տեսնելէ վերջ տպագրութիւն ընդհատուելով՝ անխղճօրէն փնջման կը մատնեն այնքան ընտիր գործ մը. Ունի նաեւ հայրենասիրական յոտանաւորներու հաւաքածոյ մը՝ «Յաւերգք Հայրենեաց» Հայորդի ծածկանունով, որ կը պարունակէ 60 ի չափ գեղեցիկ ոտանաւորներ. Իր արքայի կեանքին դառնութիւնը եւ հոգեկան վիշտը կը խանգարեն առողջութիւնը, վերջին 1-2 տարին գրեթէ հիւանդապին կ'անցնէ, վերջապէս 1904 Դեկտ. 11 ին յանկարծամահ կը լքուի իշխանի երուսաղէմի վանական խցիկին մէջ, անմղիւր զոհ իր Ազգին, սակայն, աւա՛ղ, մոռացութեան մատնուած:

Շնորհակալութիւն Պ. Հմակեակ Շիշմանեակի որ ազնուաբիւնը ունեցաւ իր Ախտրական եղբոր կենսագրականին հետ երկու ոսանաւորները մեզ յանցնելու Տարեցոյցիս համար:

ՅՐՈՆՍԱԿԱՆ ԴՐՕՇԸ

Չորս ու կէս տարուայ անհաւոր պատերազմէ մը վերջ առաջին անգամ, ըրալով պօրտոյ ջուրերուն վրայ ծածկեցաւ Ֆրանս. դրօշը. 1918 Նոյ. 8 Ուրբաթ առաւօտ՝ Պոլիս հասնելով Ֆրս. Արիւն անուն Շէյքը՝ որ իր մէջ ունէր եօթանասուն հինգի յափ Ֆրանսացի զինուոր - նաւասիներ:

ՍԵՒ ՕՐԵՐ

Կրնամ ես մոռնալ... ա՛հ, սեւ ժամ, սեւ օր...

Ուր շուններ, դաշներ, սարեր սրգաւոր

Ողբային ջրխոր դժբախտ Հայաստան...

Երբ անոր փառփին մարիչը տեսան...

Ահաւոր էր ժամն, ահեղ տեսարան...

Ո՛հ, կրնամ մոռնալ, ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Երբ առտուն երկինք անկեր շողային,

Խառնուրդին նրանս փարդին, շուշանին...

Կրնամ ես մոռնալ այն օրը ջրխոր,

Ուր անգութ ձեռքեր առած սուր ուր քուր

Երկինք հանեցին շագիներ արեան...

Թիշեցի՛ք, Հայեր, ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Ի՛նչ սեւ օր էր ան, երբ ձիւնը ձգում

Դաշներուն վրայ սփռած իր սառան՝

Տժգոյն արեւով փայլեր շիրաւոյն

Ու կարմրովն արեան առած ծիրան գոյն՝

Շոգի կը հաներ շրդարշի նրան...

Կ'ողորուէր երկինք... ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Ու մոռնամ լալիս այն ոռնեկներն,

Որ սրգաւերէր օրեղով ուսերն

Նրան հեռարձակ լացող կոյսերու

Կը հեծեծէին շուրջը շաւրներու...

Իրենք ալ, կարծես, գոհերն այն օրումն՝

Սառ կտրած էին... ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Ա՛հ, ինչպե՛ս մոռնալ դժբախտ այն հարսներ

Որ աշեղծիկի փարսից հիւսկեներ

Փեփսեղով իրենց սթրեղաց գլխուն

Դիակներն անոնց լային գալարուն...

Ցաւն էր անորա՛կ, վիշտն էր անսահման...

Թո՛ղ երկինք ըսեն, ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Երբոր քարճացան քոցեղէն անկեր,
Դարձուցին մոխիր տներ, Տաճարներ...
Երբ հարսն իր փեսան, մայրը իր զաւակ
Տեսաւ դիտապաւս քուրդ ոսկերու սակ.
Երբ որոնացին զնշակն ու հրացան.
Ինչպե՛ս չը յիշեմ... ինչ սեւ օր էր ան:

Ու ճշմարտեղ անկեր ուրբերուն
Երբ արձագանգեց Կարկոյ շուններուն,
Երբ հրեշտակի պէս անմեղ մանուկներ—
Վարդերու կարծես փնոյշ կոկոններ—
Իրենց մօր գրկին գետնին քափուեցան...
Կրնա՞յ մարդ մոռնալ, ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Դու՛ ալ, Աստուած իմ, տեսաւ այս անկեն,
Տեսաւ, դիտեցիր Երկնից քարճանկին,
Ու չը շարժեցիր քաղովդ աստուածան,
Թողուցիր անոյծ վրիժն Հայ արեան...
Անցան, սահեցան երկար տարիներ,
Սակայն Հայուն դեռ չանցան սեւ օրեր.
Սեւ օրեր, չանցան քշուառ Հայութեան,
Ա՛ստուած, չես յիշեր, ի՛նչ սեւ օր էր ան:

Ղեւոնդ Եպսկ. Ծիւմանէն

ԱՆԳԼԻՍԿԱՆ ԱՌԱՋԻՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՉ

1918 Նոյն. 8 հիւնգարի գիշեր. Օւր. Պատրա քոր-
փիլիպանաժով Պոլիս հասաւ անգլիական պատիւարակո-
թիւնը եւ Բերա քաղաւ իջեւանեցաւ: Պատիւարակոթիւնը
կը քաղկանար հետեւեալներէն:

Տեղակալ գեղապետ Մուրեթի,

Քաթիթէն Հոյրան,

Քաթիթէն Շիլլըր,

Ծովային ֆրիսեր Տօիլ.

Շ Ի Ր Ի Մ

ՄԵԾ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ՔԱՄԱՌ ՔԱԹԻՊԱՅԻ

(Ռափայեղ Պատկանեան 1830-1892)

ከዚህ በፊት ሆኖ ሲሆን ሆኖ

Այցելութեան գացած իր մօտ Բոյրը Տկին. վառվառէ Գարագաշեան

Սոյն իսկաշիպ լուսանկարը Մանավեան Սարգիսազին նուիրած է այ-
րենաւեր բանաստեղծին իոյր՝ Տիկին Վառվառէ Գարապաւեան երբ 1905ին
այցելած էր նուիական Բաղաբր Երուսաղէմ:

ԿՈՎԿԱՍԱՀԱՅ ՊԱՏԳԱՄԱԻՈՐՈՒԹՅՆԸ

(4. Җануар 1918 3нч 10)

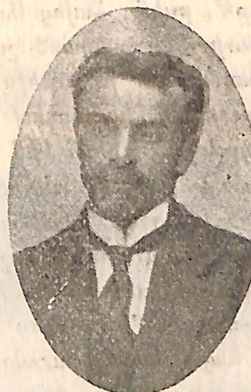
Պ. ՄԻՐԶԱԵԱՆ
(Բարիպապանի)

208. 400.405.605

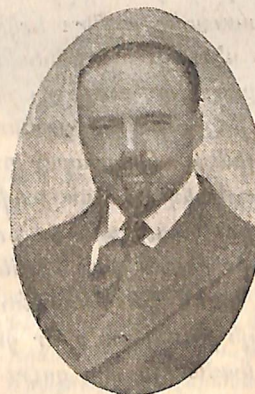
Ն. Պ. Պ. Պ. Պ. Պ. Պ.

№: 902УРБДЗ

7. 17048655

SO.F. 7U.1 7U.1 6U.5

(ժողովուրդ) է՛ն

Յու՛րս եր, երկինք պատեր էին սեւ անկեր...
Սե՛ւ առաւօտ... շուսնայու տեղ կը մթնէր..
Անհուն ցաւեր, զրիւն խոհեր, վիշտ հազար՝
Սրիս խորը կը կոռէին անդադար:
Հեղձանդձուկ քրոսա հաւաք մ'իմ արեւն....
— Ահ՛, ուր. Ա՛ստուած, ուր՝ զիս այսպէս հարածն—
Ու չորս կողմէս քիւրս, սպառնում քերաններ
«Միքէ, Քսիւն, Հայոց Աստուած կ'ապրի՞ դեռ...»
Արհաւիրքներ յանկարծ շուրջս պատեցին,
Ճիւղող դիմեր բոլորսիս զստնային,
Պրդուտներն էին արդեօք ոգիներ.
Որ դրժոյթի խորէն էին դուստ խուժեր:
Մառախուղ սեւ, սառնամանիկ ահաւոր
Պատեր էին շուրջ, դաշտ, անտառ, սար ու ձոր.
Զրկար բընաւ յուսոյ նըշոյ մ'որ ծագեր,
Անենաւորեմ անայութիւն էր պատեր:
Կաշաւաւոր մ'էի ցաւոյ տակ ընկճուած
Լոկ Հայրենեաց յիշատակովն ըստփութած,
Մա՛հ քէ ախոր... ինձ պիտի վիճակուէր,
Դիտեալ միայն երկնից Տէրը կարող եր:
Արսասուալից աչքերս երկինք վերցուցած՝
Սիւրս մ'ունեի սառնամանեաց մեծ պրտած,
Ո՛չ ցուտն ու բուք, ո՛չ սաստիկ ձիւնը ձմեռն
Ո՛չ, իմ արիս հուրը մարեղ չըկրցան...
Սիւրեղներ անպատասպար ու նօթի,
Եւ կաշկանդուած սարսափի մեծ ու վշտի...
Իսկ դու, Աստուած, որ բովանդակ գութ ես, սեր՝
Դեռ յապաղեմ՝ դադրեցրենք այս ցաւեր:
Բա՛ւ հ, ով Տէր. ողորմութեանդ քափի՛կ ցօղ,
Նըշոյն յուսոյ տու՛ր որ ցոյց շուսաշող,
Սառնամանիկն այս ցուրտ ձմեռն քո՛ղ հալին,
Շուրջս պատող շեղաններ քո՛ղ փշրին:

Ճառագայթի՛ յոյս մ'այս զրիւնը մերութեան,
Փառի՛ց ու անունդ քո՛ղ փայլի յաւիտեան,
Դու անկերէն որոնացող Աստուածն ես
Որ խաւարէն տեղերէ մը կը հանես:
«Բալի՛, հեղեց ձայն, մը վրտեմ, գերաբուն—
Այ՛դ հ ճաւքան, սիրով տար այդ ցաւերուն,
Մի՛ վրիպար, ե՛ս եմ Աստուածն Հայերուդ,
Պիտի տեսնես յոյսն այս խաւար օրերուդ:
Այդ ցաւերդ ճակտիդ պրտակ եմ փշեայ,
Խաչդ ա՛ն գրի՛կ, է՛լ, բարձրացիր Գողգոթա,
Սիրով ընկի Կեանքիդ բաժակ այդ շեղի,
Ու Յարութեան յայտը շուտով կը ծագի:

Երուսաղէմ

Ղևոնդ Եսս. Շիշմանեան

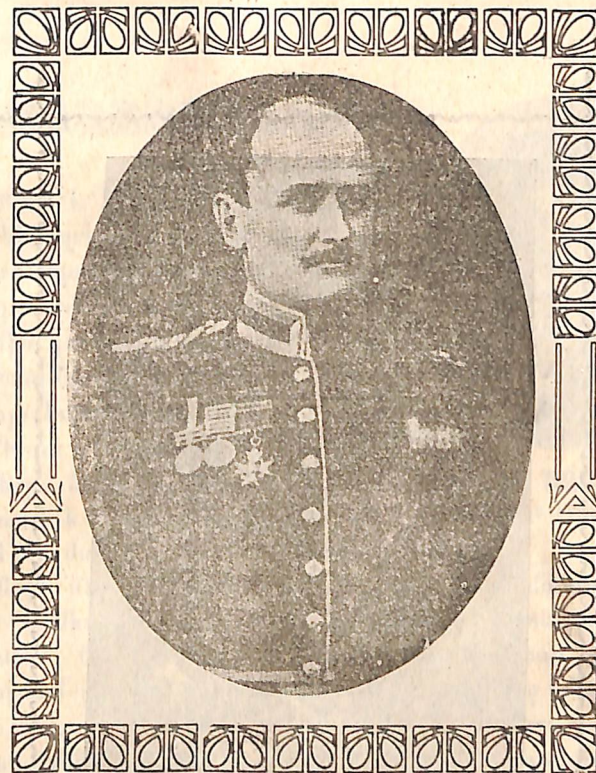
Մ Ի Ն Յ Ս Չ Ե Ր Ա Չ

Հայրենանուէր եւ ազգասէր զաւակ, ծնած է Խաղիւղ. հրապարակագիր եւ ազգ. գործիչ: Իր նախնական ուսումը ստացած է տեղւոյն Շահնա-
զարեան վարժարանին մէջ. «Երկրագունտ» հանդէսին խմբագրապետ-
տնօրէնը եղած է միջոց մը Կանուխէն սկսած է աշխա-
տակցիլ Պոլսոյ Թերթերուն, ունի «Գրական փորձեր»,
«Գրիչ եւ սուր» եւ «Ազգային դատարարական» վա-
րածէ ազգ. պաշտօններ եւ 1877 ին իբր քարտուղար-
թարգման ընկերացած է հայկական տառապանքը
ներկայացնող Պերլինի վե-
հաժողովի պատուիրակու-
թեան: Ուրիս վերադարձին
հրատարակած է երկու զըր-
րոյններ, «Հայաստան եւ
Իտալիա» եւ «Թէ ին՞չ շա-
հեցանք Պերլինի վեհաժո-
ղովէն» ժամանակէ մը յետոյ քաղաքական պատճառներով, ստիպուած է
անցնիլ Ֆրանսա եւ սկսած է հրատարակել «L'Arménie» ֆրանսերէն հան-
դէսը, որ հայկական հարցին նուիրուած էր: Արտասահմանի մէջ մշտապէս
աշխատած է իր ազգը, իր գրականութիւնն ու պատմութիւնը ծանօթա-
ցնելու, մասնակցած է ուսումնական համաժողովներու եւ արժանացած է
զանազան պատիւներու: Մահմանադրութեան վերահաստատումէն վերջ,
Պոլիս դառնալով անդամակցած է Ազգ. երես. ժողովին, որուն ատենա-
պետութեան կոչուած է, աշխատած է Միացեալ Ընկ. վերակազմութեան
ու իր մէկ քանի նորապէսները ֆրանսացի հայագէտ Պ. Մաքլէռի կողմէ
թարգմանուած է ֆրանսերէնի «Nouvelles Arméniennes» խորագրով:
Այս անգամ գործն դեր մը ունեցած է Հայկական ազատագրութեան
խնդրոյն մէջ, եւ նախարարական պաշտօնի կոչուած է նոր Հայաստանի
դահլիճին:

ԶՕՐԱՎԱՐ Տ՛ԷՍԲԵՐԵՅ

Արեւելեան հրամասար,
Որ չունեցար դուլ դադար
Ու մեծ նիգով մը անրույ
Հրեան րիւր զինաթույ
Զի լծին սակ այդ Զարին
Տեսար ազգեր չարչարին
Ուժերովդ գերագոյն
Հասար վրայ դու իսկոյն
Իբրեւ մեծ շանք, գերդ կայծակ
Վաճեռ մեան ծակէ ծակ,
Ազգերն այլեւս հարազատ
Քեզմով ճնշեն յար ազատ.
Այ անունիդ բիւր ճեսակ
Թող Զօն հիւսնեն ո՛ր պսակ:

ԶՕՐԱՎԱՐ ԱԼԷՍՊԻ

Քաջամարտիկ Զօրավար,
Զօրութիւնովդ հրավար.
Գունդերովդ հայ կամաւոր
Տուիր սարսափ ահաւոր
Պաղեստինի հոն ճակատ՝
Որ հանեց մեծ հոշակ ա՛ն՝
Քսաններորդ դարուն ա՛ն՝
Ջնշելով սեւ պատուհաս,
Որ կսպառնար Ս. Երկրին,
Ազգեր ճեզմով արդ բերդին
Զի դու եղար միշտ արթուն
Բուն երկնառաջ Զուարթուն.
Եւ դու պաշտպան իսկ Հայուն.
Փառքդ յաւիճ հոս կայուն:

ԼԵՒՈՆ Զ. ԼՈՒՍԻՆԵԱՆ

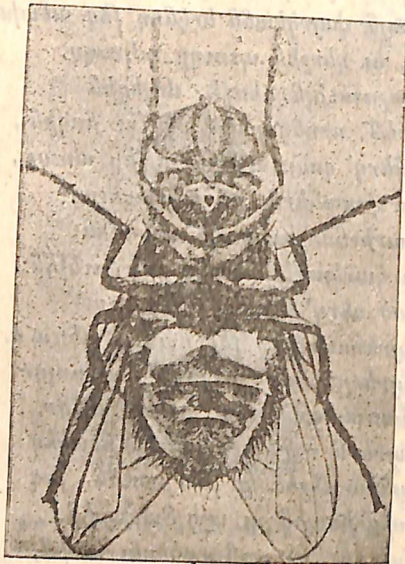
ԿԸ ՅՈՐԴՈՐԷ ԻՐ ԴՈՒՍՏՐԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱԼ ՔՐԻՍՏՈՆԵՈՒԹԵԱՆ

Ասում՝, կռուցայ ճիշտ վաքսունի տարի,
 Բու փառքիդ հաւար առանց դադարի,
 Բու վե՛հ ճանարիդ կործանում ինձայ,
 Եւ յիշատակիդ մեծ կորուստք սա՛.
 Լինում բանիս մեջ, ա՛հ, քանի տարի՛.
 Բեզ աղերսեմ արցունքներս կարի,
 Հեք զաւակներուդ հաւար սգազգած.
 Ընտանիս միայն քեզ է միացած,
 Եւ երբ կը ծնունդ աղջիկ մը դրու՛.
 Որ բշտակիդ է, դժբաղդ եւ ես յոյժ.
 Հայրդ է, տե՛ս, ես եւ, այս իմ միակ բանս
 Որ քեզմէ խնդ հաւաստեմ անվրան,
 Յիշե՛ գիս, յիշե՛ արիւնն հերոսի,
 Որ երակներուդ մեջը կը հոսի,
 Ինձ պէս քրիստոնէայ արքայից քան
 Մեջդ ներարկում Սուրբ արիւնն է ա՛ն.
 Այն հերոսներու սուրբ արիւնն է ա՛ն.
 Իմ սուրբ կրօնիս վահանն ու պաշտպան.

Մարտիրոսներու է ա՛ն սուրբ արիւն,
 Ո՛վ իմ աղջիկս, դու իմ սիրտսուն,
 Կը ճանցնա՛ս դու քու այն դասակնիք..
 Դիտե՛ս քե՛ ո՛վ է քու ճայրդ գոցորիկ..
 Դիտե՛ս այն վայրկեանն երկնոյ քեզ անախտ
 Տխու՛ր, եւ վերջին պտուղդ դժբաղդ.
 Տեսայ յօշոտիկն ձեռքէ մոլեգիւն
 Հրոսներէ՛ որոնց յանձնած քու հոգին,
 Եղբայրներդ՝ զոհուած իմ այլիս առաջ,
 Այն մարտիրոսներն որ շարահաւաք,
 Իրենց արիւնն քաղուկն ապաքին
 Բեզ կը կարկանդակ երկնի քարձուկէն:
 Ուրացած սերդ՝ նզովածդ Ասում՝
 Այդ վայրերուն մեջ քեզ հաւար մեռած..
 Այն վայրերուն ուր՝ քաղուկներս քոյր
 Ա՛հ, ծառայեցին շա՛տ անգամ Անոր..
 Այն վայրերն ուր՝ իր արիւնն հրակեց
 Իմ ձայնիս մեջէն կը քարքառին քեզ
 Նայե՛ պարիսպին ու այդ Տանարին,
 Զոր քու սերերդ բռնութեամբ առին,
 Ամեն ինչ «Ասում՝» դեռ կ'աղաղակեն.
 Լուծեցին նախնիքդ անոր յիսն ու քեն.
 Դարձու՛ր այլերդ, հո՛ն է Դերեզման.
 Մօտե՛ այդ պաշտին շքեղ անձնա՛ն
 Հո՛ս է այս յեռը, ուր մեր չարիք մեծ
 Մրթնով միայն զայն քանդ ուղեց..
 Անբարիշտներու հարուածներու քան,
 Հո՛ն՝ զերեզմանէն առաւ կեանք ու քա՛ղ,
 Դու ա՛յ չի պիտի կրնաս ասկէ վերջ
 Բաղդ այդ վայրին մեջ՝ փառանեղ, պերճ.
 Եւ դու չի պիտի կրնաս մնալ հո՛ն
 Առանց ընկնու հայրդ մօռածո՛ւ..
 Պաշտոյդ է որ քեզ ահա կը խօսի,
 Եւ Ասում է որ կը շուք քեզի..
 Արդ ես շարագին ու հեծեծագին
 Բաղուկներու մեջ ծնունդ քեզ կրկին..
 Զղջու՛ր դրա ահա իմ Ասում
 Բու ճակիդ վրայ ինչու քաղաքացած
 Տեսնեմ սուրբ հոգին իջած մեջ՝ արիւն
 Դեմնեմ մոլորեալ դուստր դեռափրիք
 Տեսնեմ զարձը արիւնիս մոլոր՝
 Փառքս, երանութիւնս կ'աւանան քոյր:

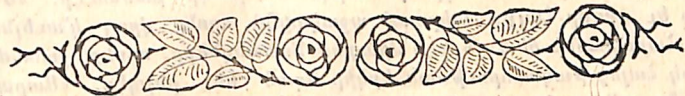
ՃԱՆՃԸ ԵՒ ԻՐ ՎՏԱՆԳԸ

Դժուար է հաշվել 1,000,000 միլիոն կապի

Իր վրայ կը պարունակէ՝ 65,000,000 միլիոն

Այն մեծ գազաններ, ո՞ր չէին բաւեր. Որոնք աշխարհի տունն ջարդ, աւեր, Ահա մեր գլխին մէկ մեծ նոր փորձանք, Որուն նախնիներն երբոք չը մոռցանք. Սա պատերազմն մեզ տեսնուած ճանճն առաջին գիւղերէն դու մօտէն նայեցա՛ւ. Այս փուն կենդանին անգամ ու ցած՝ ձիւս հարիւր յիսուն անգամն է մեծցած Մէկ եղանակին, յիսն անգամն է. Հաւկիթ կածէ սա՛. -ամբողջ մէկ միլիոն- կը պարունակէ եւ իր վրան առ՝ վաքսուն հինգ միլիոն միլիոն մարդավառ Ուրեմն ո՛րչափ, կրսեմ, իրաւոր, Այս պիղծ միջոցն է իսկ վստահաւոր. մարդկային կեանքի եռեքան համար, Սփռելով չարիք անբիւ՛, անհամար. Ուստի ո՛ւր որ, ե՛րբ պատահիք անոր. Սակեցունցիք զայն, մէկ շնչով, նոյն օր Ոչ դուք մի վախճակ, պարուններ երբեք, Դահլիճ չէ՛ք բլլար, զի հոգի փրկիք:

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՄԱՍ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի վերայ առաջին ծանօթ տիրողն եղաւ Հայկ Նահապետը, Նոյի թոռան թոռն, որ իր անուամբ մեր ազգն ալ Հայ կոչուեցաւ. բայց օտարները զմեզ «Արամեան», «Արմէնեան» կամ «Էրմէնի» կ'անուանեն Արամ Նահապետին անուամբ:

Ահաւասիկ Հայաստանի Թագաւորութիւնն ունի համառօտ պատմութիւնը:

Հայկի եւ իր ցեղի Թագաւորութիւնն, որ «Հայկազանց իշխանութիւն» կը կոչուէր, տեւեց 2000 տարիէն աւելի, եւ Քրիստոսէ 328 տարի առաջ վերջացաւ:

Հայաստան 179 տարի կիսով չափ ինքնիշխանաբար եւ կիսով չափ Սելեւկիացիներու իշխանութեան տակ կառավարուեցաւ. յետոյ սկսաւ «Արշակունեանց» Տէրութիւնն, որ տեւեց 580 տարի եւ վերջացաւ Քրիստոսի 433 թուականին. ճգնին «Բագրատունեանց Թագաւորութիւնն» սկսաւ, եւ տեւեց 160 տարի, մինչ ի 1045: Ասկէ 35 տարի յետոյ «Ռուբինեանց Թագաւորութիւնն» սկսաւ Կիլիկիոյ մէջ. որ տեւեց 295 տարի եւ վերջացաւ 1375ին: Սյունիքի տեւեց Հայաստան չունեցաւ ազգային ազատ իշխանութիւն եւ վերջապէս երկիրն հետզհետէ բաժնուեցաւ Տաճկաց, Ռուսաց եւ Պարսից միջեւ:

Պատմութիւնը Հայկէն առաջ որոշ ժողովուրդ կամ ազգութիւն եւ կամ ծաղկեալ լեզուներ ցոյց չի տար, եւ այդ նկատմամբ է որ Հայն աշխարհիս ամենէն հին ազգերէն մէկն համարուելու մեծ փառքին տիրացած է այսօր: Մեր ազգը տեսած է հին Բաբելոնացիներու, Ասորեստանիներու, Քաղքէացիներու, Հելլադացիներու, Պարթեներու, Հռոմէացիներու, Արաբացիներու եւ այլ ժողովուրդներու զօրանալը, տկարանալն ու վերջապէս անհետանալը. ուստի եւ որչափ որ այսօր Ինքնիշխանութիւնը կորուսած է, ունի ազգայնութիւն, հին լեզու եւ կրօնք, որ պիտի յիշեցնեն եւ հաստատեն միշտ Հայաստան աշխարհին եւ «Հայութեան» հմութիւնը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԳԻՏԵՆԻԻԲ

Հայաստան աշխարհը եփրատ գետին երկու կողմերը կ'իյնայ, Արեւելքէն՝ մինչեւ Ալիս գետ եւ Արեւմուտքէն՝ մինչեւ Կուր. Հիւսիսէն՝ մինչեւ Վրաստան եւ Հարաւէն՝ մինչեւ Միջագետք:

Սկիզբէն Հայաստան աշխարհն երկու մասի կը բաժնուէր. «Մեծ Հայք» եւ «Փոքր Հայք» (Եփրատի աջակողմը), որոնց վրայ կ'աւելնան նաեւ Հայաստանի հետ վերջէն միացած նահանգները, որոնք շատ ժամանակ Հայոց Թագաւորութեան երկիր եղած են, ինչպէս, «Ատրպատական», «Աղուանք», «Պոնտոս», «Միջագետք» եւ «Կիլիկիա»:

«Բուն Հայաստան» Մեծ Հայոց նահանգներէն կը բաղկանայ:

Հայաստանի տարածութիւնն է 385000 հզմ. քու. եւ ամենէն մեծ երկայնութիւնն է՝ 650 հզմէթր:

Հայաստանի կեդրոնը կրնայ համարուիլ «Սյրարատեան լեռներու» (*) գօտին, որ երկիրը երկու աւազանի կը բաժնէ, մէկ կողմէն Կասպից լիւն ու Սեւ ծովն, միւս կողմէն Պարսից ծոցն ու Միջերկրական ծովը:

Այս լեռները, ուրիշ գօտիներու նման, կանոնաւոր շարք չունին, այլ միայն լեռնակոյտներ եւ առանձին սարեր կը կազմեն. որով Հայաստան կրնայ լեռնակղզի մը սեպուիլ Միջագետքի, Վրաստանի եւ Սեւ ծովու միջեւ այս կղզիին միջին բարձրութիւնն է 2000 մ. եւ լեռներու զագաթը 5000 մ.:

Սյրարատեան լեռները հրաբխային են եւ մեծ մասամբ պորփիւրէ ու պազալիէ (յեսան) կազմուած. նոյն իսկ Մասիս լեռը միակըտուր սեւ պորփիւր քար է. եւ կ'երեւի թէ Բաբելոն եւ Նինուէ այս լեռներէն հանուած քարերով կանգնեցան:

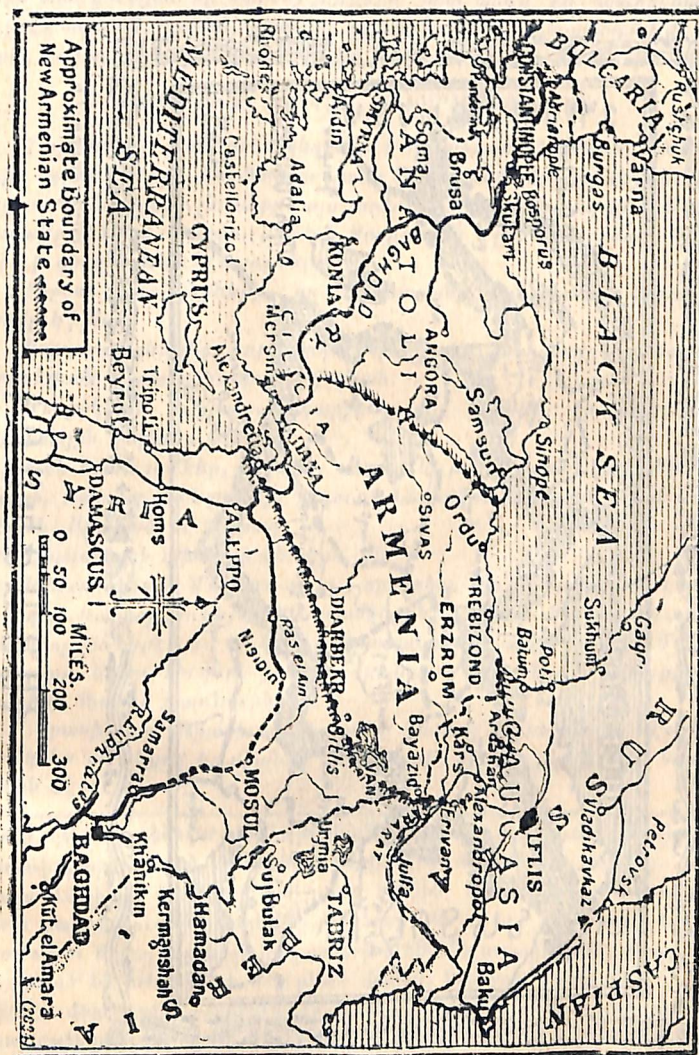
Հայաստանի մէջ ամենէն նշանաւոր քարերն են հրաբխային նիւթերը, որ ծառայեցին հազարաւոր մեհեաններու եւ եկեղեցիներու շինութեան, եւ այս շինութեանց (ոմանք ամբողջ մնացած, ոմանք կիսակործան), գորշ եւ գոյնզգոյն քարերը, այսքան դարերէ ի վեր, փոխանակ մաշելու՝ եւս առաւել կարծրութիւն ստացած կ'երեւին:

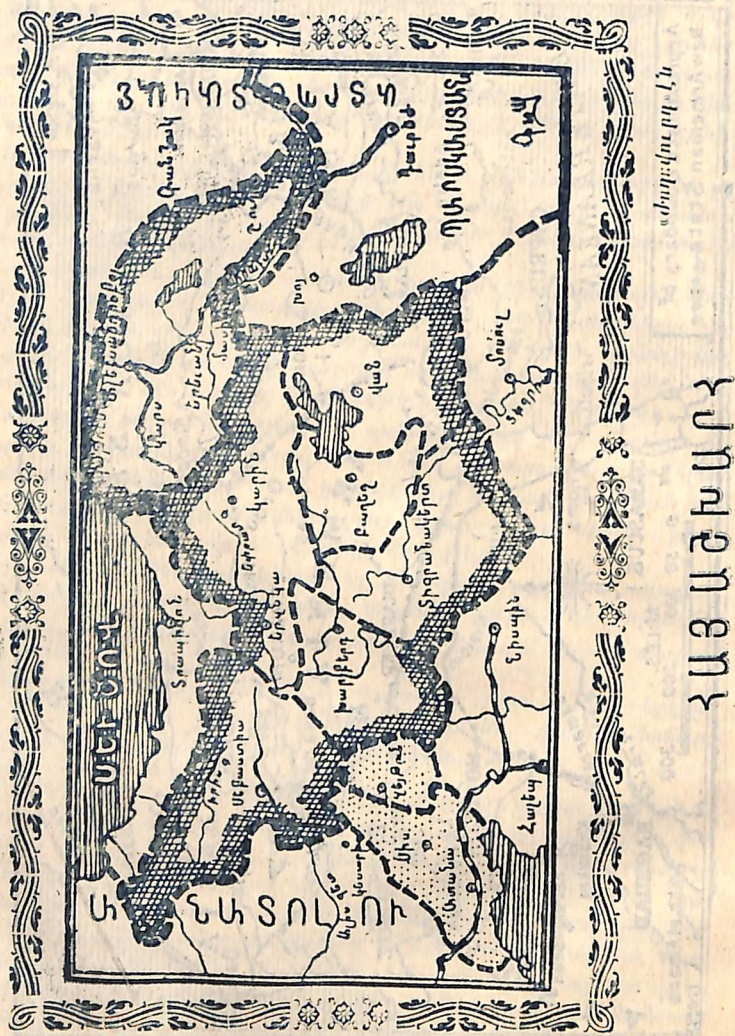
Հայաստան աշխարհը, որչափ որ պատմութեանց մէջ հնագոյն կը համարուի, բոլորովին նոր կազմուածք ունի. եւ արդարեւ իր հրաբուխներէն շատերը պատմական դարերէ վերջ բռնկած ըլլալուն համար երկրահողով փոփոխութիւններ շատ կրած է եւ մինչեւ ցարդ յայտնի կը տեսնուին Լաւայի գոյնզգոյն հեղեղները:

Հայաստանի կլիման բարեխառն կը համարուի, օդը շատ առողջարար է, ամառը զուարճալի եւ ձմեռը սաստիկ ցուրտ, լեռներու մօտերը մինչեւ 26° պարզութիւն եւ Վրաստանի մօտերն ալ 30° տաքութիւնի տեսնուած է:

Հայաստան բարեբեր դաշտեր ու հովիտներ շատ սւնի. երկիրը բերրի եւ պարարտ է. գլխաւոր բերքերն են՝ ցորեն, գարի, հաճար, բրինձ, ծխերդ, ընտիր պտուղներ, ընդեղէններ, եւայլն:

(*) Երկար ասեկէ ի վեր Հայերու կողմէ անմասշէլի կարծուած Մասիսի զագաթը ձԲ. դարուն երկու ժրանագի նահապարհորդներ փորձեցին վեր բարձրանալ բայց չը յաջողեցան: Այդ անյաջողութիւնը սակայն երկար չը տեւեց 1829ին, Ռուսիոյ համալսարանի ուսուցիչներէն Տօբբասի Բարոզ յաջողեցաւ Արարատի զագաթը բարձրանալ Պայագիսի կողմէն Բարոզէ վերջ նոյն հսկայ լեռան զագաթը բարձրացան Սրաւի եւ Ալթունով Ռուսերը ու Քարլ Պեննէն գերմանացիներ: 1845ին գերմանացի գիտնական Աքիլս նոյնպէս յաջողեցաւ Մասիսի կասարը ելնել. այսօր իր անունով կը կոչուի Արարատի կողմի վրայ գտնուող բնականէն յղուած վիթխարի ժայռ մը, զոր առաջին անգամ ինք տեսած ու նկարագրած է: Ինք գծած է նաեւ Մասիսի միջոց ձիւնապատ զագաթին ճեգրիս պատկերը: Այս գիտնականին նախահաւապարհորդողն եղած է Սիմոն Շարդյեան անուն հայտնի մը որ ինկզ սարի վերջ դարձեալ առաջնորդած է Զօրավար Խոջեֆի հրամանատարութեան

Այստեղ նաեւ յառաջ կուգայ մեղր, գաղպէ (մանանայ որ ընդհանրապէս Բալուի շրջակայները կը գտնուի) խաշնդեղ, վուշ, կանեփ, բամպակ, բուրդ եւ տեսակ տեսակ ազնիւ ու գոյնզգոյն ծաղիկներ: Ընտանի կենդանիներու մէջ անուանի են արջառ, այծ, ոչխար, ծի, ջորի, եւ այլն:

Հայաստանի լեռներու մէջ շատ հանք կայ. ոսկին,— որ Ս. Գրոց մէջ Բիսուլի (նթեմայ առաջին գետը, այժմ ձորոխ) ափունքին վրայ նշանակուած է. այսինքն այժմու Խաղտիկ գաւառը—այժմ հոն չտեսնուիր. բայց սա կայ որ Մովսէսէն ի վեր 34 դար անցած է: Նոր ատեններս ստուգուեցաւ որ Կարնոյ լեռները շատ հանք կը պարունակեն, ինչպէս արծաթ, պղինձ, կապար, զառիկ եւ անագ: Հայաստանի մէջ կայ նաեւ հալիւս, բազմատեսակ աղեր, երկաթ ածուխ եւ նաւթի ակեր:

ՅԱԼԻՆՈՒԱԾ ԲՆԱԿԱՆ ԱՆՈՒՆՈՒԹՅԱՆ

Հայաստանի լեռներուն կեդրոնն է Այրարատեան գօտին, որմէ կրտս կսին գրեթէ Տօրոս, Անտիտօրոս (տես Ասիական Թուրքիոյ մէջ) եւ Գարսից սահմանագլխին լեռները. այս լեռներուն ամենէն բարձրն է Մասիսի գագաթը (5250 մ. բարձր.), որուն թուրքերէն կ'ըսեն Ախլըճաղ, Թերեւս Ակոռի գիւղին անունէն առնելով:

Տօրոսի (ցուլ) լեռները, որ Հայաստանի Արեւմտեան Հարաւային կողմը կ'իյնան:

Կորդուաց լեռները, որ Կորդուք գաւառին անունովը կոչուած են, արեւելեան հարաւային կողմը կ'իյնան:

Մոսքիկեան, Գարիսար, Կղարշք եւ այլ լեռներ, որ արեւմտեան հիւսիսային կողմերը կ'իյնան:

Կան նաեւ լեռներ, ինչպէս. Աղու, Առիւծ, Ավոս կամ Պինկէօլ, Արայի, Բարդոզ, Դեղամայ, Դրգուռ, Ներքովթայ, Եաղկէ կամ Շահապիւան, Արագած եւ Վարագ:

Հայաստանի գլխաւոր գետերն են.

Եփրատ (տաճ. Մուրատ չայը), որ երկու ճիւղի բաժնուած է, մէկը կը թղխի Կարնոյ լեռներէն եւ տաճկերէն կ'ըսուի Գարա սու, միւսը Եաղկէոյ լեռներէն եւ կը կոչուի Արածանի. եւ այս է բուն Մուրատ չայը, այս երկու ճիւղերն իրարու միանալով Խուռնա քաղաքին քով Տիգրիսի հետ կը խառնուին:

Երասխ կամ Արասի որ կը թղխի Կարնոյ լեռներէն եւ մէջը շատ վտակներ առնելով կը միանայ Կուր գետին հետ եւ կը թափի Կասպից ծովին մէջ:

Ներքեւ զետեղ զինուորական-գիսական յանձնախումբը: Ատոնցմէ վերջ Ա. Բարաքի գազարը ելած են Սեյմուր Անգլիացին, Գրիսէլէ (1868ին). ձէյմս Պրայս Անգլիացի ճեմաւոր հայ ոսէր 1876ին: Այս մասին իր գրած մէկ գիրքը բարգմանուած է հայերէնի, «Վերել յԱրարա» անունով: Նոյնպէս Մարեով եւ Բօրով ռուս զինականներ (1888ին) սրայոյց նկարագրութիւն մը թողաւ են իրենց ուղեւորութեան մասին. Օրիորդ Մասոնովիչ, Լրբիւր (1890), Քրանսացի ազգագրագէտ Շանդը, որուն եւս Արարաքի նուիրած իխոս շահեկան մէկ գիրք «Վեկէիկի Միսիարեանները բարգմանած են հայերէնի»:

Աւելորդ չենք նկատէ յիշելու թէ Եւրոպացի ճանապարհորդներուն մէջ առաջինը հանդիսացած է Քրանսացի մը՝ Պուլէյ լրկուզի՝ որ 1647ին նկարագրած է Արարաք առանց բարձրացած ըլլալու անոր գազարը:

Յուպպէի Հայ Աստուածաբան Ֆրէսէրիկ Մուրաւս եւս գերմաներէն ուսումնասիրութիւն մը ունի Արարաքի իմաստի վրայ:

ձորոխ, տանկերէն Ձորուզ սույու, Բաբերթի մօտ, Սպերու լեռնե-
րէն կը թափի Սեւ ծովոյն մէջ:

Ապսար, որ Պարխար լեռներէն կը բղխի եւ կը թափի Սեւ ծովու մէջ:
Առեստ, Թուխ, Մարմիտ գետերը կը թափին Բզնունեաց կամ Վա-
նայ ծովու մէջ:

Հայաստանի գլխաւոր գետակներն ու վտակներն են.

Գայլ, Մանանազի, Մելոս, որ կը թափին Եփրատայ մէջ:

Ազատ, Ախուրեան, Կարմիր, Հրազդան, Մեծամօր, Մուրց, Ռահ,
Որոտան եւ Գասազ. որ կը թափին Երասխի մէջը:

Աղստեւի գետակը կը թափի Կուր գետին մէջ:

Զաւգիտ կամ Զապ, որ կը թափի Տիգրիս գետին մէջ:

Հայաստանի գլխաւոր լիճերն են.

Բզնունեաց ծով, որ կը կոչուի նաեւ Վանայ ծով կամ լիճ, Ռըշ-
տունեաց ծով, Վասպուրականի ծով, Տոսպայ ծով:

Գեղամայ կամ Սեւանայ ծով, որուն մէջ Սեւան կղզին կայ եւ ո-
րուն ջուրն անուշ է:

Կապուտան կամ Որմէյայ լիճ, մէջը Թելա անուն կղզի մը ունի:

Գայլատոյ ծով, ասոր մէջէն կ'անցնի Պալլըզ Զայ ըսուած գետը:

Կարնոյ ծով: Կարին քաղաքին մօտն է:

Փալաթ լիճ, իր մէջ ունի կղզի մը Փալաթ:

Ծովակ Հիւսիսի կամ Քառաւան (Զըլտըր) Այրարատ նահանգին
հիւսիսային կողմերը, ասկէ վտակ մը կ'ելնէ եւ կը թափի Կուր գետին մէջ:

Խարբերդու ծով, Արգնոյ ծովակ. եւայլն եւայլն:

Թէեւ Հայաստան շատ քիչ կամ քիչ չունի ծովեզերք, բայց շատ
ծուկ կ'ելնէ իր գետերէն ու լիճերէն: Լոստին (Saumon) մարդաշատ
մեծութեամբ՝ Կասպից ծովէն գալով վեր կ'ելնէ Երասխի եւ Կուրի մէջ,
եւ այնքան առատ որ միայն ծուկերը կը հանեն ազնիւ աղկիթ (խաւեար)
շինելու համար եւ միւր կը թափեն. Հայաստանի ամէնէն հասարակ եւ
ճանօթ ծուկն է Կարմրախայտ, Վանայ ծովուն մէջէն ալ տեսակ մը
ծուկ կ'ելնէ, որ Տարեխ կը կոչուի եւ չորցուցած կը զրկուի չորս կողմի
գաւառները: Այս լիճերն ունին նաեւ բազմաթիւ ջրային թռչուններ, եւլն.:

ՀԱՅԵՐՈՒ ՆԱՀԱՏԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՏԵՐ ԶՕՐԻ ՄԷՋ

ԿԱՄ

ԳԱԶԱՆԱՅԻՆ ՄԵԾ ԵՂԵՈՒՆԸ

Տեղի ունեցած է Իթքիմասի ռաւագործ կառավա-
րութեան հրամանաւ 1916 Յունիս 11 ի օրը Տեր-Զօրի
Մարտի անապատին մէջ՝ կոսորելով հարիւր հազարաւոր
այրեր կիներ, մանկամարդ կոյսեր եւ մանուկներ.

ԶԻՆՈՒՈՐԻ ԿԵԱՆՔԷՆ

ԶԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՀԱՅ ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Զինուար եւ մարդիկ փախկն յիսուն...

Որքան ալ լըլլան հանձարեղ յօսուն.

Իսկ ա՛հ որ կրնայ վճարեղ փրկանք

Հեռուանց լոկ դիտէ ինքն զինուորին կեանք

Մինչ ինծիպէսներ զկար աւանկոս

Կ'իջնան իսկ ձեռքը Զարուշի մ'անգութ...

Առտու իրիկուն ջունենար հանգիստ.

Այլ կը վարժուի տառապանքի խիստ...

Նախ քան կը կանչէ ախլոց ասփր շուք

Բայց դու հոգ մընէր եւ ոչ ալ շուք,

Կը յանձնէ ալ ինք անխիղճ բժիշկին.

—Ասոր քով տեսնու մերք յոյն բժիշկ կի՛ն...

Քեզ հարցախնդրէս ճշտողը եւ զխօս...

Բայց օգուտ չունի. երթիք մի տար...

Որքան ալ լըլլաւ, անկարող, հիւսնող,

Որքան ալ սիրոյ եղած քաւ ու քանդ,

Զինուոր եւ օղորտ, կեսեւ դուն զինուոր

Եւ քեզ սեղի կընեն վայրկեանին նոյն օր

Այլ շունչի կտրուէ դու անօք փառօք

Շիտակ Հաւիտէ, Տարսանէ, մարօք

Ճանաչ ինկած ե՛ն. զոյգ պէտք է քան

Ոչ ոք հասկնայ ասկայն քո հաշիւ...

Հետք անգիր մը կը քանդէ պիտակ,

Որ քո վիճակիդ նոյն իսկ անգիտակ

—Անտառաւ մէջ եւ, արեւ կիզի՛ց, տա՛ւ...

Կը պոռայ.—«Շուտով քանդ կ'ընէ շիտակ...»

Ոչխարը, կովը գիտէ ո՛ւր կերպ.

Բայց դու, ո՛ւր չիջես, ալ մեղիդ կարդա՛,

Բուն քաջատակաւ հրեհի նման

Աշխարհի շրջան կասարեւ քան...

Քաշէ, միշտ քանդ օրերով քան.

Աստուծ իմ, կըսես, ախ մա ինչ հաշ է.

Անօք, ծառաւ, ճակատ քոսար...

Այլ միտքիդ հանգ, անկողին արտ.

Կամ հանգստութիւն, կիւտի, օտ օր,

Պէտք է աշխատի՛ս, զի դու եւ զինուոր:

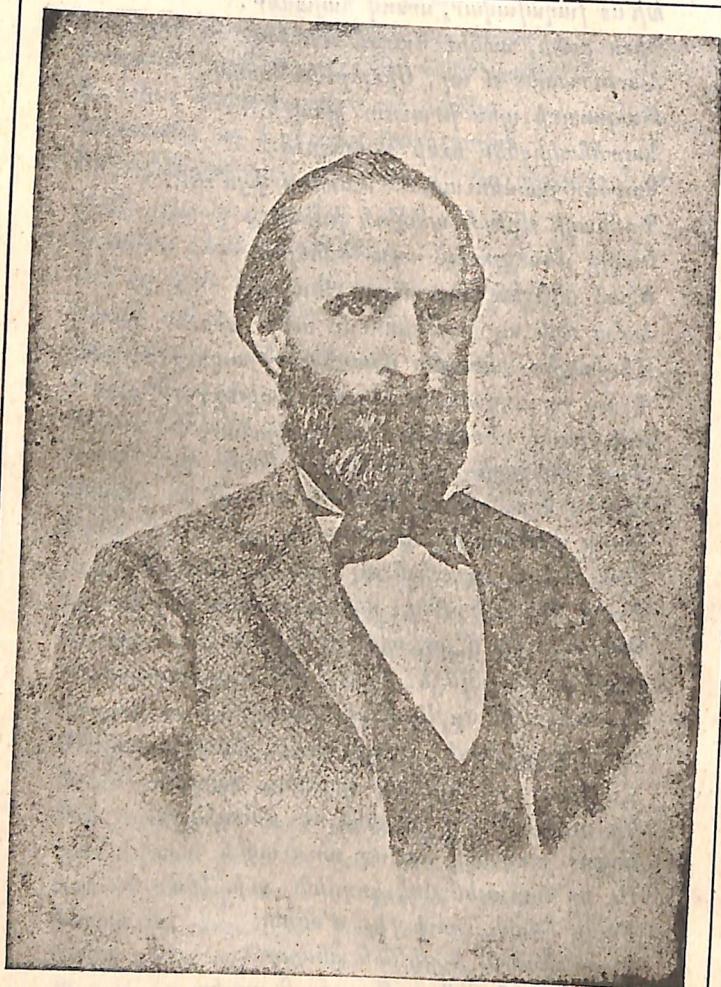
Եթէ գրպանդ ունիս դո՛ւ դրամ՝
 Շա՛ս շա՛ւ կանցնես կեանքի այս տաւ...
 Դրպանեդ յաճախ դո՛ւ կեր հաց, պանիր,
 Ու միւս կողմէն՝ չարացար բանիր...
 Ննջարանդ աչ է խոճիք կամ վրան
 Անկողինդ աչ ջուշ, մինչ քա՛ց քա՛ց վրան,
 Մինչ գիշուդ վրայ կայ մեկ օն պաշի
 Կեանքիդ կեանք ասոր ձեռքի կը մաշի,
 Օրն աչ ճիշտ մեկ զոյգ ունիս դու քային,
 Երանի ան աչ անկե օր սային...
 Հաց չեղած ասեմ զինուորի մօտ
 Թոյնդ ունե՛ք է չոք չոր քաղերան՝
 Առտու իրիկուն կայ խառնախնայ
 Տասն հոգի մեծեմ կուտե միշտ չորպա
 Արեւն աչ կուտան մեկ երկու չորոց
 Մերք հացի տեղ աչ կուտես շա՛ւ քիւր հո՛ւ
 Բայց յաճախ կերածդ է քաղանք որդւորդ
 Զիրախդին ա՛ն ախր ինչպիսի հո՛ւ
 Շարաքն անգամ մը կուտես միայն շա՛ւ
 Պայեաք քառուղեան, պողոտաք փիշաղ,
 Վրային որքան կ'ուզես խա՛ն ջո՛ւր
 Փորդ ասդին կուտի զերդ քնքուկ մ'անուր.
 Իրան ունեցողն աչ կուտե հաւկիթ
 Իսկ չունեցողին հոտի քերան քիթ
 Կամ ակուան ցաւի եւ կամ իր կոկորդ
 Արեւեմ սեւեւայ ձեռքն ու դեմքին մորթ
 Նստած նա՛ կուտե քաղ կամ կրէ հա՛ն
 Ամէն զինուորն՝ ե՛ն շա՛ս խառնապող,
 Թողած իր ետին ընտանիք տուն տեղ.
 Երբ հիւանդանայ՝ չի կայ դարման, դեղ.
 Ակուայի ցաւին քնեմ քնեմ իսկ հոտ.
 Մեկալ դեղերուն չես առնիր իսկ հոտ.
 Փասաքանի մը գործակաւսար հո՛ւ
 Տե՛ս դեղագործի կասարէ պաշտօն
 Անդին Եօզաւացի մ'աղաքստորդ Արթին
 Զերեւալի դեմ կարգաւ հիւանդին...
 Հաս մ'աչ Դօնեացի մօղլա մը Պիֆիր...
 Հաղիւ քե տո՛ւ մը գիտե գրե՛լ գիր,
 Հիւանդապահի կառնե աս՝ աչ հոլ
 Կը բուժե՛ հիւանդն ընտիր ապստոլով...
 Զինուորին քո՛ւն հայր՝ սօսիալ Հասան
 Կեանքին մեջ կասե մարդիկներ զագան

Խի՛ս քաղաքաւար, արտո՛լ հայաւեր.
 Պիտի ըսի, ազնիւ մարդն ա՛ն էր,
 Հարիւրապետ մ'աչ, Միւշկեւան Սաւորի,
 Թագաւորի պէս իրաւոր կայրի...
 Հայրենակիցներ ունի շնորհաւոր...
 Գործեր յաճանում են մարդոց փոքր...
 Դոնիացի մըն է պօռնիկ եմին...
 Եւրոպ քիւ զուխ, ոսքը՝ եմին...
 Եւրոպ է իրեն տեղուն ջուրն ու օդ,
 Հօճա մըն աչ կայ զինուոր ասոր մօտ...
 Վերջապէս կարգ մը մարդիկներ ապուշ
 Վրայ յոխորդան, կարգում չափուշ,
 Իսկ հայեր դերձակ, ունեմ կոշիկաւար,
 Տասը փարայի կը կարեն քա՛ւ կար.
 Կոշիկդ երբ քալուի, քալիւն անգամ
 Տասը փարայի կը կարեն քա՛ւ գամ,
 Մինչ խեղճ աստիճան աչ՝ տեսնես հայրեր
 Տասը փարայի մազ, Վորոյ աստիճան
 Թօքապաւնի մ'աչ պօռնակ Էնօր
 Կարծես քե ինքն է ասուն հիւնգնոց քոյի
 Հայ օնպաշի մը Մրիսացի Կարայիս
 Զինուորին կըսե «մաշխասիր կայրիս...»
 Վերջապէս անեմն աչ պիտե մարդիկ
 Կը յուան իրենց շափիկն ու մարդիկ...
 Աղտոտ ջուրերով աստիճան առուակին
 Ու կը հառաչեն մեկ կողմէն ա՛ն իր
 Տասը հագիի տուի քիչ մ'օճաւ
 Խառնախնայն է քիտեմ անպատասխան
 Հոն կուտեն, անոր մեջ յուան շափեր
 Ի՛նչ ընես ա՛ն է զինուորին գաւեր...

1915 Յունիս 1

Նօթեց
ԶԻՆՈՒՈՐ-ՍԱՐԿԱՆԱԳ

Զեզ նոր պատմութի՛ւն, հանելո՛ղ, առա՛ւ...
 Զոր պիտի պատմեմ մեկ շնչովս, արա՛գ.
 Հազար ինն հարիւր հիւս ասուն-հինգի՛ն՝
 Հակառակ խո՛հ, կանոնի՛ վանքին՝
 Զինուորագրեցին Ս. Երկրին մեջ գիւ.
 Ամիսէ մ'հասալ ցամաքէն Պոլիս,
 Կրեցի ամեն զրկանք միտ ու ցաւ...
 Մինչ ողջ մնալուս աշխարհ զարմացա՛ւ:

ՏԻԳՐԱՆ ՄԱՆԱՎԵԱՆ

Ծնած է Քերա 1841 ին. Անտիական հասակին (1861) ին հրաշագործ Մկրտիչ վրդ.ի հետ զացած է Բալու եւ տեղւոյն Բաղրամյանաց վանքին մէջ վարած է առաջին ուսուցչութեան պաշտօնը եւ վերադառնալով Պօլիս Խրիմեանի պատրիարքութեան օրով Հայերենի ուսուցչութեան կոչուած է Ռօտոսթօ. գրած է «Վարդան Մամիկոնեան» (Հայրենիքի նահատակը) անուն ողբերգութիւն՝ մինչ յերկրածոյ տաքեր «Վարդան Մամիկոնեան» ներ խեղաթիւրուած իբր այն կը ներկայացունի Դրեթէ նոյն թուականներուն գրած ու հրատարակած է Գայլ Վահան թատերգութիւնը եւ «Պատուհանի Մուրհակը» իրական կեանքէ առնուած եւ «Լէֆտէր Մանօլ» անտիպ ու կորսուած թատերախաղը:

Ճիշտ քառորդ դարէ աւելի վարած է Պոլսոյ Ազգ. վարժարաններու մէջ ուսուցչութեան պաշտօնը եւ 1888 Դեկ. 17 ին վախճանելով թաղուած է Խազիւղի խնկարոյր բարձունքին վրայ թողլով իր ետին վեց արու զաւակ որոցմէ մէկն է՝ բազում տառապեալ Սարկաւագ:

ԱՌ ԱՆՅՈՐԴՆ

« Ես իսկ եւ յարութիւն եւ կեանք »
Յիսուս

Իբեւ երազ կամ վաղախոյս մի սուեւ
Կանցնին աւուրք, ամիսք, արիք եւ դարեւ.
Մինչդեռ բացեւ ականդիք քո ի յոյս,
Ո՛րպիսի ոք արդեօք տուաւ քեզ սին յոյս

Թե մահուանէ զերծ դու անցորդ,
Կենաց միայն ես բաժանորդ:

Ի՞նչ են փառքեր, հանոյք, վայելք նաեւ սեւ.
Թե ոչ՝ յիսուս մահուան փայլուն հրնչակներ,
Որք մինչ մասչին մեղմեղանօք զբզուիլ ձեզ,
Յիսեք քե կան անոնց քալ վիշտ աղեկեզ.

Քո կեանքն է վա՛հ, անցորդ,
Մի խաղալիկ բաղդի ձախտորդ:

Յաւոց հովթիս մինչեւ ջնջին իսկ փոշիք
Կրեն մահուան մի անյեղի դասակնիք,
Զոր դրոշմեց անվրեպ մասն Անեղին՝
Առ ի խորաս եւ ի պար մարդ եակին,

Յուսոյ խարիսխ չիք քեզ, անցորդ,
Յողողդ կենաց քոց քալ յագուրդ:

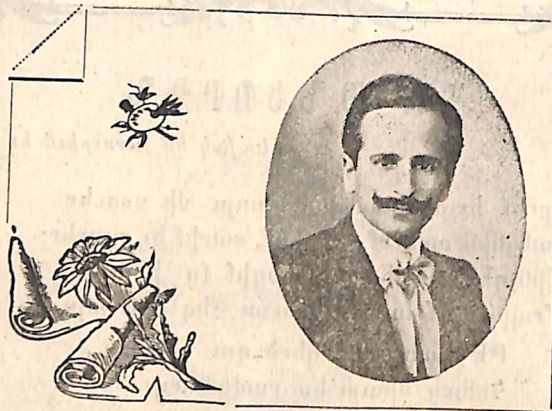
Ոչ յոյս, ոչ կար, ոչ մեծութիւն ճախապանծ
Կարեն քրկել ի մահուան քզո անձ.
Մինչ վճատփովք քնարք քրքրին ի հառաչ՝
Անգութ մահուան անխոյս հարկին ընդ առաջ,

Ո՛ւմ ապաստան կաս. քեզ անցորդ,
Է՛ր այս աշխարհ սիրես յոխորտ:

Ճշմարիտ եւ անանց կեանք է ինքն Յիսուս,
Որ իւր իսպին կրօնակեց մեզ անխաբ յոյս.
Թե քո Փրկչիդ հե՛տեւեցար օրինակին,
Իարի գործովք զարդարելով քո հոգին,

Յուս քեզ... չես մի անուրբ անցորդ.
Անմահ կենաց դու ժառանգորդ:

Տ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ

ՎԱԶԴՄ Տ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ
(Մեծ Արուեսագէտ)

Մեծ արուեսագէտ
Որ վրձինն իր գեթ
Հասաւ վերջին կէս,
Իր գազանակէս.

Սա զմայլեցուցիչ
Ճարտար նկարիչ.

Ահա իր գործեր
«Աւսումնարան ծեր».

Եւ «Մեր Առեղծում»
Խիս վսեմ գծուած:

Ծեր Աւսումնարան
Որ եր անկէ քան
Երբ մեր ժամ զար հոս.
Հոկ տար շաւ քարոզ...

ՄԵՐ ԱՌԵՂԾՈՒԱԾԸ

Մեկ նոր առեղծում.
Սա եր հասում
Բռնաբխան Աւսում՝
Դու՛րս հրեջն ան՝ դու ան:

ՅԱԿՈԲ ՔԵՐԷՍԹԷՃԵԱՆ

— ԱՐՈՒԵՍԱԳԷՏ —

Երիտաւրդ...

Այտերն իր՝ վաւրդ.

Կազմն իր՝ գիրով.

Կարձակ ժամ...

Ուսած Բարից.

Թէ ո՞վ խորհիւ

Ահա՛ քուն ան

Քերէսթեճեան.

Մարդ մը՝ զոգէ՛ք.

Ելեկարգէ՛ս.

Ինկը՛ շէն շո՛ղ.

Զարդիկ շինո՛ղ.

Ու կէս առ կէս

Ճարտարագէտ.

Նստն վարդէ՛ս

Մեկեւագէտ,

Դնէ՛ վար վեր

Քաղաքիներ

Ու ստանաւոր.

Բո՛ւն Եօնժէօնեօր.

Զիրն հասուն գեթ

Դազարնակէտ.

Զեմիկն պարսօն՝

Միշտ ինկ հո՛ւ հո՛ն...

Ողի՛ղ, արդար.

Զունի դարար.

Գործէ արագ

Զերդ հո՛ւր, կրակ,

Դո՛ն ձգէ յորդ

Իր յաճախորդ:

Հուսաւորեալ ազգերու մէջ քննադատութիւնը յառաջադիմութեան խթանը կը նկատուի: Սահմանադրական պետութեանց վեհապետներն իսկ իրենց երկիրը կառավարող օրուան նախարարութեան գործերը քննադատութեան ենթարկող հակառակ կուսակցութեանց պետերուն հետ մասնաւոր յարգանքով կը վերաբերուին: Երեսփ. ժողովներու մէջ հակառակ կուսակցութեան պատկանող երեսփոխանաց թիւը որչափ որ ալ փոքր ըլլայ, ասոնց կողմէ եղած հարցապնդումներուն օրուան նախարարը լուրջ եւ զրական փաստերով պատասխաններ ու բացատրութիւններ կուտայ առանց իր հակառակորդին անարգանք կամ կծու ակնարկութիւն մը ուղղելու: Սյս եղանակով կընթանան նաեւ բաղարակիր խմբակներու մէջ կազմուած մեծամեծ շահասիրական կամ բարեգործական ընկերութեանց գործառնութիւններու քննադատութիւնները ու բացատրութիւնները: Բնադատողները որչափ կծու, որչափ խիստ ալ գտնուին, օրուան վարչութիւնը բնաւ չի նկրտիր իր հակառակորդներուն մասին, դաւաճան, սրիկայ եւ այս կարգի ստոր բառերով պատասխանելու եւ կամ ուղղուած հարցումները առանց պատասխանի ձգելու. որովհետեւ հանրային գործոց ղեկավարները միշտ զիրենք պատասխանաւոր կը նկատեն հասարակութեան: Ու եթէ իրենց գործերու մասին

ԽՈՒՒԸ

հանրութեան մէջ սխալ կարծիքի մը անպատասխան տարածանքութեան մը շշուկը լսեն, անմիջապէս ո՛ր եւ է պարկեշտ միջոցով այդ սխալը սրբազրելու եւ հանրութեան միտքը անգործացնելու փութկոտութիւնը կուենան. միեւնոյն ատեն կը ջանան իրենց գործառնութեանց մէջ աջալուրջ գտնուիլ ու կարելի եղածին չափ քննադատութեանց տեղի չի տայ: Անոս այս պատճառաւ է որ քննադատութիւնը յառաջադիմութեան խթան է նկատուած, եւ քննադատողները կը յարգուին թէ՛ վեհապետներէն, թէ՛ հասարակութենէն եւ թէ՛ նոյն իսկ քննադատեալ հակառակորդներու կողմէն:

Իսկ մեր մէջ, մանաւանդ մեր յեղափոխական կուսակցութեանց մէջ ստոր հակառակն է որ տեղի կուենայ:

Հայերս բնաւ քննադատութիւն չենք սիրեր. թաղական, հոգաբարձու, վարժապետ զիրենք քննադատողները՝ որչափ որ ալ արդար եւ անհերքելի փաստերով ներկայանան՝ իրենց անհաշտ թշնամի կը նկատեն. եթէ քննադատը խմբագիր մըն է, իրենց առաջին գործը կըլլայ անոր թերթին գոյութիւնը քանդել ջանալ. եթէ այդ չի կրնան ընել, գոնէ իրենց բարեկամներուն կը յանձնարարեն որ այդ թերթին բաժանորդ ըլլալէ դադրին: Եթէ քննադատողը յեղափոխական գործիչ մըն է, իրեն համար «ամեն անպակի միջոց» ներքի կը դառնայ այդ քննադատը լուցնելու. իսկ երբ այդ միջոցներով չի յաջողի, կաշխատի հրէական պողոտայի քննող ժողովուրդը համոզել ջանալ թէ՛ դա յեղափոխական սուրբ գործին թշնամին է, դա կուզէ յեղափոխութիւնը հիմէն քակել եւ այլն եւ այլն:

Մանաւանդ եթէ քննադատող ու քննադատող տարբեր տարբեր յեղափոխական կուսակցութեանց պատկանին, խայտառակութեանց ամենապշտպան հոն տեսնուի է. ալ ինչիրը իր քուն շրջանէն դուրս կ'ենէ, հրապարակաւ կոխին զիրար դաւաճան, թրքացած, ռուսացած, վերջապէս ցած ու ցած կոչել, ահագին զրպարտութիւններ յերիւրել, մութ անկիւններու մէջ զիրար սպաննել ու զիրար մատնել:

Անոս այս դառն իրողութիւնները ամէն օր եւ ամէն առթիւ մէջ մեր աչքին առջեւ կը պատահին որովհետեւ «ես»-ը այն սոսկալի «ես»-ը այնչափ զօրացած է մեր մէջ, որով մենք ոչ որի չենք ներքի որ զմեզ քննադատէ, եւ հետեւաբար յառաջադիմութեան այն զօրաւոր խթանէն զմեզ զրկելով, յետադիմութեան ճամբուն մէջ կը տապալակին ու կը տապալարակին:

(Իրաւունք) 1900 Մարտ 22, Վառնա

ԱՐԱՄ՝ Տ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ

Օրինոյ նալիկ կը պահակի ժրճէվի նին ու հարուստ ազնուական քնանիքի մը եւ ուր բնորոշուին է անխոջ հայասեր Լեօքոյս Ֆալիի, իսկ եղբոր աղջիկն է Զուիցերիացի անուանի փիլիսոփային՝ Էրենսը Նալիի եւ Էսուար Նալիի աշխարհամոլացի եղիպարանին:

Հայկական մեծ եղեռնին ասէն Օրինոյ Նալիկ հայ քուստ որբերու պանապան երեսակն հանդիսացաւ:

Իսկ Զուիցերեացի Հայասեր Պ. Անթոնի Բրամբ. Աստուածաբան-Բարոյիչ Զուիցերիոյ մէջ առաջին անգամ դժբաղդ Հայերու օգնութեան հասնելու համար կարգուած մասնախմբին կարգուած է նախագահ. 1896ին երբ ան ասէն (Համիսեան բռնակալութեան քշանին) տեղի ունեցած էր հայկական անուոր կոտորածը:

ՀՐԱՆՏ Տ. ՄԱՆԱՎԵԱՆ

(Ճարտարագէտ)

ԵՐԱՆՏԱՌՈՐՅԱՆ

Օրին. ՆԱՎԻԼԻ ԵՎ Պ. ԲԵՐՆԵԹԻ

Ծնած՝ Պոլիս, Եւրոպայու 1882ին: 1896 ին Պոլսոյ Խաղաղի կոտորածին մօր հետ ապաստանած Ալեքսանդրիա. 1897 ին որկուած Զուիցերեա եւ յանձնուած օրին. Ն. Կարսիէի խնամքին: (Տեսնել. 1914 Մարկապի Տարեցոյցը):

Այժմ ճարտարագէտ երկրաչափ, նախկին երկրաչափ Տէքթերեանի, մասնագէտ Օսմ. կալուածաճամբարի:

ԹԱՀԹԱ ՔԵՕՓՐԻԻ

Թահրա Քեօբրին, Ասանայի վիլայեթին Հայահիյեի մեջ
 և Հայաստանի սահմանագլուխը, այն կամուրջն է որուն վրա-
 յն հարիւր հաշարաւոր Հայեր անցան ու կորան, չանցան ու
 հոն մնացին, ու չկրցան
 անցնիլ այդ կամուրջէն:
 Այդ կամուրջի շինութեան
 աշխատող ամէկէ բապու-
 ռիներն ալ մեռան ու կո-
 րա՛, քանի որ կառավա-
 րութիւնը ամենէն գէշ ու
 մահացու տեղերը կը դըր-
 կէր հայ զինուորները ո-
 ռոնք... դասապարտուած
 էին մահուան: Ամէն անց-
 նող հայ այդ կամուրջին
 տակէն անպատշաճ պիտի
 խմէր այդ ճահճային ջու-
 րը, կարծես ըլլար դառ-
 նութեան բաժակը, հոն
 պիտի նստէր ու հանգչէր
 քիչիկ մը, ու յետոյ նորէն
 պիտի քայլէր ու քայլէր:

(Վերապրող)

Հոս այդ կամուրջին վրայ մայրեր իրենց զաւակները քո-
 դուցին ու առանց ետեւնին նայելու անցան ու գացին, ու շա-
 տեր իրենց սիրելիներուն մահը տեսան, գետը դիակներով լեցաւ
 և արիւնը խառնուեցաւ ջուրին ձեռնակութեամբ:

Թահրա Քեօբրին, Հայահիյեի մեջ, այսօր սահմանն է
Հայաստանին, անկէ անդին Ռախօն և Քարսա, բարձրաբերձ
լեռները ու բանդուած անտառները, սահմանագլուխն են մայր
 Հայերէնիին և ինչ սահմանագլուխ, արիւնք և ցաւի գիծ, և
 միայն հոն չէ արեւելք և արեւմուտք հիւսիս և հարաւ Հա-
 յաստանի սահմանագլուխը գծուած են կարմիր արիւնով, իցիւ
 այդ արիւնը երջանկութիւն բերէ նոր սերունդներու:

Թահրա Քեօբրին կը մնայ կանգուն, Հայերու ձեռա-
 կերտն է, և առաջ Հայերը իրենց սահմանագլուխը գծեցին,
 անոնք մեռան կորան ու գացին, շինողները չկան ու հազիւ
 քանի մը հոգի մնացին անոնցմէ որոնք ինչ կը մաղթեն գի-
 տէ՛ք, Նոր Հայաստանի սահմաններն ալ արիւնով չպիտի գրծ-
 ունայ այլ ոսկեգոծ գծերով քանի վերջացած է ալ հայտուն տա-
 րապանքը:

ՎԱՀԱՆ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆ

Պ. ԽԱԶԱՏՈՒՐ ԳԱՆ ԳԱՇԵԱՆ

== Երեսօրհանայ ==

Լեցուն գլուխ. տես՛. Գանգա՛ւ,
 Կռէ ըղեղն իր մէկ քաւ...
 Որքան որ ինք միակեանք...
 Խիստ հեռատես միակ անի՛...

Նոյն ինքն հմուտ, լեզուագէտ.
 Յանձնակատար՝ կէտ առ կէտ՝
 Աշխարհայտը իր համբաւ,
 Գործէ՛ բարիք իսկ անբաւ:

Սարկաւազին բարեկամ՝
 Ունի արի, բարի կամ.
 Նկարագիրն իր՝ տկուր,
 Լուրջ ու համեստ բարեմոյ՛ն:

Սաղիմացի մեր այս ջոջ
 Գլխը ամեն խուր և խոյ...
 Դարձաւ մարդ մը խիստ ներհուն,
 Յորջորջուի հայր շատերուն:

Սա Աշխարհիկ մը քեպէ՛
 Կարծէ հարիւր վարդապետ.
 Եւ կը գոչեմ, անա՛ ճա՛,
 Կարծէ, հազա՛ր քահանայ...:

ԱՍՏԻԿ ՄԻԼ ՆԵՆԵ
ԱԽ ԿԵԱՆՔԴ ԱՍՏԻԿ
ՅԱՒՑՈՒՑ ՄԵԶ ԱՍՏԻԿ

Օր բարեբաւսի կ'
Երբ ծնար, Ասիկ կ'
Բայց ի՞նչս խիս վաղ
Որբացար, աւա՛ղ...:

Մահը բի՛րս դաժան,
Խղեց հայրդ աժան.
Որ էր բարեգործ
Մէկ երկարագործ:

Ու մայրիկի թշուառ
Մեծցուց քեզ դժուար.
Մասաղ կեանքիդ մէջ
Դրաւ քեզ գոյեմ:

Պէտքերեան դպրոց
Տուաւ մեզիդ քո՛ց
Կայծ մ'ալ վառ, անշէջ
Դրաւ սրտիդ մէջ...:

Վեղարուեսիդ սէր
Բերաւ մեզ յոյսեր,
Թէ քո ապագայդ՝
Դէք չէ միգապահ:

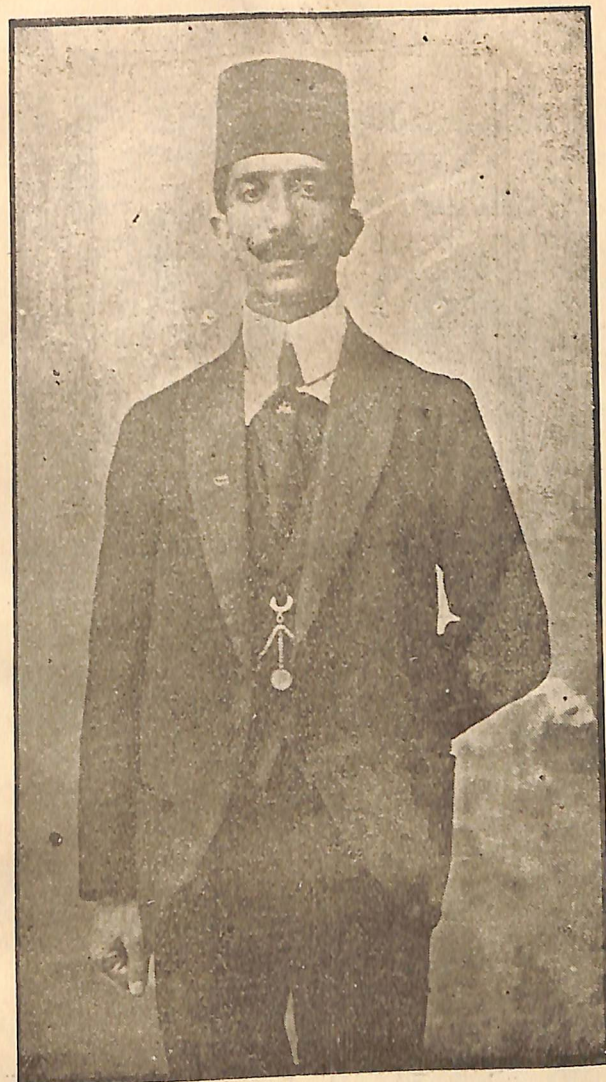
Եղար դու առքիւղ,
Բայց չէ՛ր սիրոյ՝ հանգիստ
Հայրենիքիդ սէր
Սիրոյ կը յուզեր.

Այլ բռնի մեկ օր
Ըրիկ քեզ զինուոր
Ըսիկ օ՛ն գալէ
Շո՛ւռ Չանազ գալէ

Հո՛նք դու քաջաբար
Ստացար կապա՛ւր.
Ու դարձար մեզ հո՛ւ
Իբր քաջ հերո՛ւ:

Վերջ Սաղիմ գացի՛ր
Մայրդ ազա՛ւց ի՛ր...
Սե՛ւ ճակատագիր
Թէ դու՝ սարսաղի...

Չորս տարի անցաւ.
Տուիր դու մեծ ցա՛ւ...
Աշխարհի ո՛ր ծայր՝
Որ ալ չէ դարձաւ

Մարգարեան մեր այս նուագար
Խնկուքեանք մը մեծախառ,
Ազատութեան մեծ օրին,
Ազգն հրճուանքով մեր խորին
Մուսկը գիտեր հո՛ն՝ հեռո՛ւն,
Ազատարար նաւերուն,
Պարզեց նոյն օր սա՛ խելոյն
Հայուն դրօշակն եռագոյն
Իր սան վրայ՝ Իսկիսա՛ւր.
Մինչ Պոլսեցին կը խորբար...:

Պարծտնով մը առդ կրտն,
Սա՛ այն հայն է ի՛նչ վեռ,
Անդրիանայօյնեցի՛...
Որուն համար լսեցի...
Թէ իր տունը գոմիւր
Ափ առած էր ու կուզէր
Չերակալիկ զայն նոյն օր՝
Փախսական զերդ զինուոր...
Որ չորս տարի անուր
Շրջիէ վերջ՝ պարզեր դրօշ...

Չոր, թխադէմ Սարկաւագ,
կարն հասակաւ այր աւագ,
Ոսանաւոր թէ արձակ՝
Գրէ, խօսի համարձակ:
Տարեցոյցովն իր արի՝
Կ'աւեսէ մեզ նոր տարի,
Արդուկելով գլուխնիս՝
Տարին տեսներկու ամիս:
Փողոցին մէջ երբ գայ ման՝
Անցորդք ըսեն միաբան,
— Ո՞վ է արդեօք աննրման՝
Սա փխտկիւղի մեծ պէրան:
Բայց սարկաւագն մեր սիրուն
Վերարկուովն թափփփուն,
Անփոյթ, յամառ, աննրկուն,
Ժուռ գայ առտու իրիկուն:
Կեցցէ՛ ուրեմն անսասան
Ի Պոլիս կամ Հայաստան,
Հայոց Յետուն մեր Նաւեան՝
Սարկաւագը Մանավեան:

Հետեւողութեամբ Սարկաւագին
ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

Մինչեւ չը դադրին հայուն ողբն, աշխար
Չը կանգնի մինչեւ Հայաստան աշխարհ,
— Որուն աւերիչ գազաններ տեսար՝
Գլոյդ անցնողներ Նեոսն ու՝ Կեսար... —
Մինչեւ չը կազմի դատարան մ'արդար
— Ան ալ չը տեսնեմ աչիով՝ չեմ հաւատար —
Ու չպատժուին հայակերք ամբողջ
Եւ պիտի ապրիմ ու մնամ միտս ողջ.
Ու մինչեւ չերթամ Հայաստան մեկ հեղ
Չուտեմ ցորենի իր հացը համեղ.
Չըմպեմ եղեմի ջուրն անապակ.
Այսպէս չ'անցնեմ հողիս պապակ.
Չըմախազործուին մինչեւ մեր վանքեր,
Ուր մակաբոյժներ որջացած կան գեր...
Մինչեւ չը կարգեմ ամուրի կղեր...
— Որմէ յուսալու չե՛ ալլ եւս խեռ...
Ու մինչեւ թուրքի տեղ տեսնի տեսակ՝
Ոսկի չը մտնէ իմ դատարի քանակ...
Չիպիտի հանեմ իմ հին վերարկուն՝
Ու պիտի ծուռ գամ առտու իրիկուն...
Հո՛ս, հո՛ն, ամեն տեղ, քաղաք քաղաք,
Պիտ քարճացնեմ իմ ձայն աղաղակ.
Ու պիտի գրեմ ազատ համարձակ...
Թե ոտանաւոր եւ կամ թէ արձակ...
Մինչեւ իմ ուխտս կատարուած ըլլայ.
Հոգ չե՛, կարծուիմ փխտկիւղի պէրա:

Մայր Սարկաւագին
Այրի Տիկին Աննա Մանավեան

Յարութիւն Մանավեան
Երուսաղէմի ժող. աշակերտ 1893

ՅՈՒՆՎԱՐ 1-31 Դժբաղդ Հախազը չարչարուեցաւ, խաչուեցաւ, թաղուեցաւ եւ յարեաւ. հարիւրաւոր դարերու մէջէն. Ազգ երթայ ազգ գայ, Հայկական հանրապետութիւն մը կը ծնի տհա... Կնքահայր կըլլայ Պօղոս Նուպար եւ անունը կը դնէ նոր Հայաստան:

Հինգ տարի առաջ Ֆիշտ այս ամսոյն Յին Ուր, օր Մանավեան Սարկաւա՞՞ Աւետարանի ոգւոյն համա՞՞ ծայն Աստուածաբան հոգեւոյն Օրամանեանի հրամանաւ Երուսաղէմի մէջ կը յանձնուի Զինուորական իշխանութիւն ձեռք: Սմեն կողմ հա՞՞ լածանք ու մասնութիւն...:

ՓԵՏՐՈՒՄԱՐ 1-28 Դաւադրութիւն Զինուորագրութիւն - սրտը գերութիւն ըսէք- Տարագրութիւն, թալան ու ջարդ... համաշխարհային պատերազմը վերջացաւ իմեծ ցաւ իթթիհատական գազան կառավարութեան որոնք հայը կողոպտէին բէէին ջարդէին, թալանէին, ուտէին ըմպէին եւ հայ այրերը սպաննելով կիներ ու օրիորդները կնութիւն առնէին թրքութեան անունը աղատաւորելով, փու անամօթներ... Լիւր խայտառակներ:

Իթթիհատի հրէշները թերեւս անանկ կը կարծէին թէ աշխար իրենց մենաշնորհն է եւ իրենք անմահ իշխաններ: Վայ բեզ թուրքիւս, որ իշխողներդ բու դահիճներդ եղան:

ՄԱՐՏ 1-31 Կիններու նորածնութիւն, Զինուորներու նմոյշներ (Փաթուրայ) Անգլիական, Գաղղական, Ամերիկեան, Իգլաական, Յունական Հայկական եւ զեռ կան բառական տեղական որոնց մեծագոյն մասը աշխատէ եղան:

Պօլշէվիկութիւնը ծայր տալ սկսաւ Բեբայի մէջ. գրեթէ ամեն օր 1-2 հոգի կսպանուին, ասոնք սովորական բաներ են հոգ չէ. ասդին մէկ երկու կեղծ կամաւորներ Սարկաւազին հիւր կիրթան ու զիշերանց անոր շապիկ վաւախքը հագնելով ու քանի մը զըշ, զրպանէն շորթելով մեծ հերոսութեամբ կը մեկնին:

Այս ամսոյն մէջ ամէն որ սուտ խօսելու վարժութիւնը կընէ եւ ա՞՞ կամայ դէմինը կը խարէ, իթթիհատի կառավարութիւնը տասերկու տալէ ի վեր բաղարակիր ճախարհի խափել փորձեց բայց վերջապէս ինքզինքը խարած ըլլալը նոր զգաց:

ԱՊՐԵԼ 1-30 Անցեալ տարի աս ամսոյն մէջ (թէեւ վեց հարիւր տարիէ ի վեր) հայերը չարաչար կը մեռնէին ու թուրքերը երջանիկ կապրէին. Հա՛ւ ասկէ վերջ ազատ շունջ պիտի առնենք եւ մարդու պէս պիտի աւրինք:

Ապրիլն իթթիհատականներն ալ թող չըմեռնին ու գործած չարիքնուն փոխարէն բաշեն եւ ամեն Ապրիլին սպրեւել փրայ միային մտածեն:

ՄԱՅԻՍ 1-31 Զուարճանալու ամիս. ա՛լ ոտիկաններուն երեսը ազատ համարձակ պիտի նային... մի վախճար բարեկամ վստահեղիր որ ալ ասկէվերջ բեզի վէպիգո հարցնող չիպիտի ըլլայ եւ երբեմն որ Սարկաւազին պէս այս ու այն շիւպէյին հազարապետին կամ հարիւրապետին կաշառ տալու եւ զինուորութենէ գերծ մնալու ստիպումած էիր, ալ անանկ բան չըլլայ. անցաւ ան անցաւ, մոռցիր ամեն վիշտ ու ցաւ, կրնաս ալ արդար վատաւիգ ուրախութեամբ վայելել բայց որբերը այրիները տարագրեալներն ալ մի մոռնար բարեկամ:

ՅՈՒՆԻՍ 1-30 Անիծեալ ամիս... Պոլսէն, գաւառներէն, հայերու տարադրութեան չարաշուկ եւ եղերական ամիսն է ա՞ս...:

Այս ամսուն մէջ էր որ իթթիհատի գազան կառավարութիւնը հարիւր հազարաւոր հայեր Տէր-Չօր քշելով հոն խժոժօրէն սպաննել սուտ իր կազմակերպած չէթէներու ձեռքով: Անէծք եւ նզովք անոր որ անգէն ու անմեղ ժողովուրդ մը խողովեց...

Հայ թափուած արիւնին գոլորշիները երկինք բարձրացած պահուն Հայուն Առձր կը նիրհեր տակուին:

յանկարծ հոտէն կարթննայ ու կը հարցնէ իր Որդին.

— Աս ինչ գոհարերութիւն Տէր Որդի:

— Հայր Առձ. կողերսէ Որդին մեզի համար կը գոհուին, կարծեմ ա՛լ կը բաւէ այսքան պատարագ. փրկութեան փութալու է արագ...

— Պօղոս Նուպարը զրկենք այս անգամ եւրոպայ իրբեւ վերջին առաքեալ...: Թո՛ղ աղադրուիքիւն եւ ճշմարտութիւնը քարոզէ. միթէ ա՛ս չէ՞ զիս ճանչնալը, (կրտէ Տէրը):

ՅՈՒԼԻՍ 1-31 Այս ամիսն ալ հայերուս գայրութի եւ վրէժնիգրութեան ամիսնէ. բայց կեցիր բարեկամ, համբերութիւն ունեցիր. արկարութիւնը ուշ կամ կանուխ պիտի գործէ... կրտեն. հայկական գոգոնները, զրաւում տունները, իսլամացում հայ կիներն ու օրիորդները ինչպէս նաեւ այս ու այն թուրքերու բով գտնուող որբերը պիտի վերադարձուին: ասանկ խառու մենք, վեցհարիւր տարիէ ի վեր խաջուցին մեր ականջները:

Հայուն ինչքն ու պատիւն այս ամսոյն մէջ անուրդի դրուեցաւ գեհնէ վնասուած արկիպ իթթիհատականներու կողմէ, որոնք մակարումական կեանքի վարժումն էին, ասկէ վերջ տեսներ ինչպէս պիտի ապրին:

Տօն է այսօր Ս. Պօղոսի Նուպարայ որ վասն փրկութեան Հայ Աշխարհի չորս ու կէս երկար տարիներ եւրոպա շրջելով հայ աղաղակը լսելի ընել տուաւ:

Արկաւազ իր եկեղեցական տարազով չորս օրէն յետիոտն 200 հայ զինուորներու հետ Պոլսէն Հատմբէյ զինուոր կերթայ ու հոն առաջին անգամ ըլլալով կը հանդպի բարեսէր թուրք գօրադասի Հասան պէյին եւ անոր պաշտարանութիւնը կը վայելէ:

ՕԴՈՍՏՈՍ 1-31 Հրաշունջ օրեր Հայ, Յոյն եւ Հրեայ ազգերու տառապանքի եւ չարաբանքի ամիսը:

Տօն է այսօր հարիւր հազարատոր հայ ամէլէ թափուրիներու

որոնք լեռներու տարերու մէջ չարաւեցան տանուեցան, եզիպտական խաւար դարերու մէջ ապրող փառաւորներու իշխանութիւնը գերազանցող բունակալ կառավարութեան մը քմահաճոյքներուն խաղալիք դարձած՝ հաց ի բերան վարժու գործելով:

Սարկաւազ այս ամսոյն մէջ Հատմբէյօյէն վերադարձած Պոլիս Ախրը գարու. բարեխիղճ եւ լուսաւիտ Ազգ. իշխանութեան ըթին տակ դատապարտուած էր այն տօթագին օրերուն արեգական կիզիչ ճառագայտներուն տակ ձեռքի կառքով օրն իրուն քար, հող, կիր եւ աւազ կրելու. նոյն տունն հաճոյեալատար վարդապետներ մեծ հրճուանքով կը զիտէին գայն:

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1-30 Գժուխային օրեր, ձերբակրութիւններ ամեն կողմ. արգիլումն է հայ մը հայու հետ խօսելու. ամուրի գաւառացիներ Պոլսայ ամեն անկիւններէն կը ժողովին եւ կարստրուին:

Այս ամսոյն Սարկաւազ տիվանհարպ կը դրկուի ուր՝ ՅՏՕր կը մնայ: **ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 1-31** Հայ գործաւոր զինուորները զիշերաց Սիւրէճիէն Հայտար փաշայի մի փոխադրուին... մոլովուններով Սարկաւազ ալ բաղդակից կըլլայ ասոնց ու մէկ շնչով ինքզինքը կը գտնէ Անգարա...

Բաղարը տուգի մէջ, հայ տունները պարպում. Բարա Եանի յոյն քահանային բարեխօսութեամբ Սարկաւազ չորս ամիս օղափոխութիւն առնելով պօլիս կուգայ, կառավարութիւնը անգին տունը 41 թղթադրամ ոսկիի ծախելով փրկանք կ'առնէ:

ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-30 Տօն է յիշատակ Զինադարի, Նեղուցներու քացման, զինուորներու աբճակման վէպիկաներու ջնջման. ողջ մնացող արտրեալներու վերադարձի, Հայաչինջ քաղաքականութեան եւ բունակալութեան կործանման. իթթիհատի չարաչար տապալման:

ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1-31 Համաճայական նուէրը կը ժպտին Ոսկորի վրայ եւ ամեն կողմ հայ դժօրը կը ծածանին:

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՊԷՕՐԷՔԵԱՆ Ծաղարար

Կշկալ խոնոյ առ մարդը ճանաչ,
 Մեծ է բուն իսկ ինք **Աստիագար,**
 Հազար ուր հարիւր վարսաւնը չորսին
 Բայց չը կարծես առ մարդ մը պարսապ, սին,
 Սա Խոթիւսին երեսուն մեկ օր
 Իր ընտանիքով կ'երթայ նախ ախոռ,
 Բայց կը խուսափի, կուգայ հոս՝ Պոլիս,
 Հոր փնտնեն զինք ժաւսարեա, փոշիս
 Չի իր անունը իսկոյն փոխեալ,
 Եւր անուն կ'առնէ՝ պարսպա Արանաս,
 Ու ձեռնադրով սղապես ինքը յոյն
 Յունական փուռ մը կը մտնէ իսկոյն,
 Դասըգիւղի մեջ մօտային շիտակ
 Բանայ Ծաղարուն նոր կեղծ անունն չափ,
 Բայց այս անգամ երբ կը ճաննէ հեռուն
 Մոտքը հոս Պոլիս փրկիչ նաւերուն
 Կը կոտրէ իր հին ազգաստիւթի թո՛ւն
 Կախէ «Հայկական ընկեր ծաղարուն»
 —Յրաններէն կ'ըստի ա՛ն թաքստի—
 Ու գոհացում սայ ինք անէն սեռի

Ուր յոյս կը ճաննէ շինուած ձեռքով իր
 Պեսիս հայկական շաւաղներ ընկիր
 Թէ չիք հաւատար զայիք հո՛ն կերիք
 Հայկական ազգուն հոտարէ Չորիք,
 Բանքիստաններ իսկ ճանաչ ճանաչ
 Բախարներն ալ մեջը նու՛շ պիտան...
 Յուցափնդիկն մեջ նայէ առ ու ձախ,
 Ծիրանաձաղիւր նոյնպէս նշանալ,
 Բոհես, կարօ կեր մեկ հեղ անի
 Կ'ըսես վրացին ուսեմ ուկիսնի
 Կամ ֆուռայիկ եւ կամ պիսկունի
 Հոն են անէն օր մարի, Բախարի,
 Սեր այս պորթֆոլիս վարդէս ծաղարար
 Հայի, Մեռնդիկն որքեր չեռնար...

ԶԻՆԿՕԿՐԱՖ

Մ. ԻԻԹԻԻՃԵԱՆ

Սուրբան համամ Գալիքիսի Խան

Ֆրանկալիսի Չերմալիգուրեան մօրթային
 եւ կանանց հիւանդուրեանց

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՏՕԲԹ. Գ. ՍԱՐԱՃԵԱՆ

Հիւանդ կ'ընդունի անէն օր ստաւօսուն ժամը
 9 Էն մինչեւ երեկոյեան 7 Բերս, Բարմագ Գարու
 հեղեղանական հիւպատոսարանի դեմի դարմանասա-
 նը մեջ: Կիրակի օրեր մինչեւ կես օր:

Ամուսնացող զոյգերու բնութիւն եւ անկարողութեան դարմա-
 նումը կը կատարէ մասնաւոր կերպով:

ՀԱՅ ՄԵՐ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԿՕՇԻԿԻ

ՏԻԿ. ՏԻԳՐԱՆԵԱՆԻ

ԿՈՒՋԵՔ ՏՈԿՈՒՆ ՀԱՇԱԿԱՌՈՐ

ԵՐ

ԱՆՀԱՄԵՄՍ Ս.ՃԱՆ ԿՕՇԻԿՆԵՐ ԳՆԵԼ

ԴԻՄԵՑԷՔ

Բերա ճրագ, հիպատոսարնի կից քիւ 385 եւ
Բերա Լիւսէնգուրի սինէմայի կից, քիւ 128
զոյգ վանառանցները որ պիտի գտնուի ամեն
հաւակի եւ ձեռի վրայ պատշաճ կօշիկներու
մեծ մքեր, այրերու, կիներու եւ տղայոց համար:

ՄԸՍՐԵԱՆ ՕՆՆԻԿ

Ահա՛ մեկը Ձեզ

Խոհեմ, համեստ, հեզ,

Նաեւ բան իբուն

Տկող օրն ի բուն

Ուղղամի՛ն, արդա՛ր...

Որ յսնանակասար

Հողերու տակի:

Ձեռքին տակ ունի

Բազում աքարքման.

Թեեւ պարզ մտք մ'ան

Բայց գուարնախօս՝

Շրջի հո՛ն ու հոս՝

Մինչ ասին մեկն է

Միտք քեփերհանէ.

Ունի՞ս հաղային

Խնդիր կնոս, հին

Կամ կալուածական

Գործեր բաւական

Այ՛տան բարդ խրթին

Թաղում մեզ մութին

Ձրլուծում. բարա՛կ՝

Սա՛ լուծէ արագ.

Այնքան վարպէ փորձ

Յանձնէ իրեն զօր՝

Հանէ ՚ի կասար,

Ձի յսնանակասար

Կը կոչուի հոյն ինք

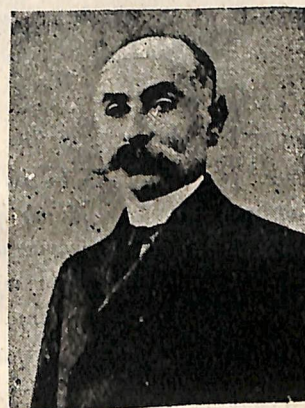
Մարեան Օննիկ.

Կը գտնուի ան

Քիչիւք Միլիթ խան.

Իսկ գիշերն ՚իբուն

Սամաթիա իր տուն.

ԵՕՐԿԻ ՊՕՆԻՍ

ԿՕՇԿԱԳԱՃԱՌ

Կը գտնուի արանց, կանանց եւ տղայոց
համար պատշաճ եւ չափու վրայ տո-
կուն եւ նրբանուշակ կօշիկներ:

ԴԻՄԵՑԷՔ

Բերա, Թիւնէլի մօտ քիֆֆի կից Թիւ 533

YORGUI BONISSE

CORDONNIER

Péra, Près de Tunnel à coté de Tékké No 533

ԶԱՐԳԱՐԵԱՆ ԳՐԱՏՈՒՆ

Կ. Պոլիս Զագմագնրլար Թիւ 32

Հագուագիտ գրքեր, Անգլ. եւ Ֆրանս. մեքոսներ եւ բառա-
րաններ, քերթերու հաւաքածոյներ հայրաքերու կարող միակ գրա-
նունն է: Գրացուցակ ձրի, նոր հրատարակութիւններ. Դասասանի-
օրեր, Արու լալա մահարի Տիեզերական խաղաղութիւն խրափան-
ցիւրը 5 դրշ. Հայերու գրականեան տրվիցնէն ոյիւրուսոյց մե-
քոս (Մ. Յովսէփեան) 20 դրշ. Սպանիոյ մօտ եւ. յիշատա-
կարսն 3 հատ. 300 դրշ. քշուսուններ 10 հատ, 240 դրշ.

Ֆուսանայ դատարան. (Մ. Յովսէփեան) 75 դրշ. ձայնա-
գրուած երգարան 40 դրշ. 50 է աւելի ազգային դիւսերու փոքր
հատ. 5 դրշ.

ՕՆՆԻԿ. ՄԵՃԵԱՆ

Դեռձակ եւ մասնագիտ հայ կղերական փակեղներու եւ եկե-
ղեցական տարագներու ձոխ մքեր:

Դաստեան յանձնարարութիւն փութով կը կատարուին. Ո եւ է
գրութիւն պէտք է ուղղել:

Բերա-Թագսիմ Դագանըլար Սաաքըր փողոց Թիւ 18

Եւ կամ Պալլըգ բազար Երուրդուքեան Եկեղեցին

ՏՕԲԹԵՕՐՆԵՐ

ՅՈՎ. Հ. ՍՄՍԱՐԵԱՆ

ԵՒ

ՀԱՅԿ ՆԱԶԱՐԷԹԵԱՆ

ՄԱՍՆԱԳԷՏ

Ֆրանկախի, Ջերմակոյրեան

Արգանդի եւ նեւթի հիւանդութեանց

Կը դարմանեն գիտական ամենալեղիմ մեքո-
սով. 606 եւ 915ի ներարկում, սուսնց ցաւ պատ-
ճառելու: Հիւանդ կ'ընդունին ամեն օր, սուսոտեն
մինչեւ երեկոյ, Պահճե-Գարու, ՊիւՊիւր Զեչիս վա-
ճառասան ձիւց դիւսաց, իրենց մասնաւոր դարմա-
նասունը:

Առաջին այցելութիւնը ԶԲԻ

ՀԱՅ ԳՐԱՏՈՒՆ

Յ. Գ. ՓԱԼԱԳԱՇԵԱՆ

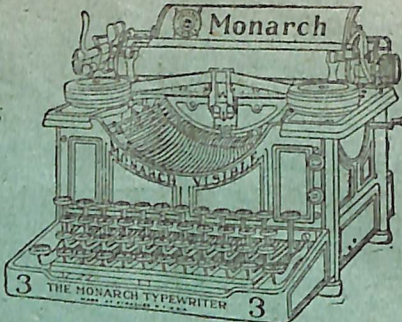
Կ. Պոլիս, Դալարեա, Եիսեք կալսքըմ, Թիւ 695

ձոխ մքեր հայերեն, Ֆրանսերեն եւ անգլիե-
րեն ամեն տեսակ գիրքերու: Յանձնարարութիւն
կը կատարուին փութով, խնամքով եւ գոնացուցիչ
պայմաններով: Բերա Հայկական, յիսկասար Ազգ.
Երգարան Հայոց: Գին 35 դրուշ:

MAISON DE CONFIANCE

JULES HORNSTEIN & Cie 557 AU TEKÉ PÉRA

TÉLÉPHONE 776 PÉRA

✕		✕
MONARCHE		OLIVER
REMINGTON		URANIA
UNDERWOOD		ERIKA
CONTINENTAL		HAMMOND
ADLER		YOST
✕		✕

Machines à écrire NEUVES et d'OCCASION

De tous systèmes.

Location et Reparations de tous systèmes
de machines à écrire.

DUPLICATEURS

Papiers, Carbons, Encre et Rubans

GRAND MAGASIN L'ÉLEPHANT CHAUSSURES *Bonnetterie et Parfumerie*

Calata, Rue du Tunnel No. 6 — Constantinople

ՓԻՂ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ ԿՕՇԻԿԻ
Կը ծախուի պատրաստ եւ սկսուն կոշիկներ
ամեն չափի վրայ:
Ղալաբիա բիւնէլ վաղոյց բիւ 6

ԿՕՇԻԿԻ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԱԼԷՔՍԱՆՏՐ

Տ. ԵՕՐԿԻԱՏԻՍ

ՊԻՏԻ ԳՏՆԷՔ

Կանանց, արանց եւ տղայոց յատուկ ամեն
սեսակ սկսուն եւ հագակաւոր կոշիկներ:

ԴԻՄԵՑԷՔ

ՊՈԼԻՍ — ՂԱԼԱԹԻԱ

9 Թիւ — Թիւնէլ ձառեւոր — Թիւ 9

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՆՊԱՐԵՂԻՆԱՅ

ՅՈՎ. ՀԱՆՆԷՍ ԷԹ. ՕՀԱՆԵԱՆԻ

ՀԱՍՏԱՏՈՒԱԾ 1898 ՅՈՒՆԿԱՐ 1

Ուր կը ծախուին նաեւ ամենաբնօր
սեռակէ պ սնածօներ (ֆօնտերվ) ինչպէս
նաեւ ամեն սեռակ ոգելից ըմպելիներ
մեծաւանակ քէ փոքրաւանակ:

Սիրհահ Համիսիէ քիւրյէ քիւ 38

JACOEL & Cie

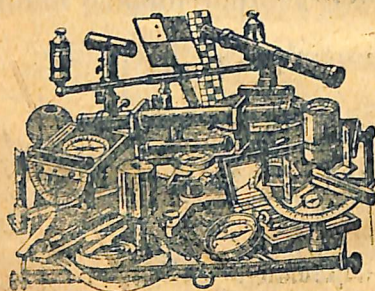
CONSTANTINOPLE

GALATA

Rue du Tunnel N° 22

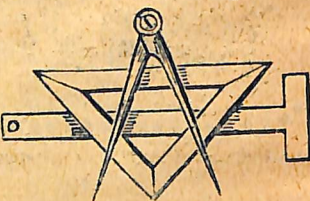
Fournisseurs

*Des ecoles gouverne-
mentales et grandes
Administrations de
l'Etat
BUREAU TECHNIQUE*

Papeterie

*Articles de bureaux dessin
et peinture instruments de
geodesie et d'optique*

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ԺԱՄԱՅՈՅՑԻ ԵՒ ԴՐԱՄԱՐԿՂԻ

ԺՈՐ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Գ. ՄԱԳՈՒԼԵԱՆ ՈՐԴԻՔ

ՊՕԼԻՍ ԵՆԻ-ՀԱՄԻ

Չիլիկիլիեր հասկոյի քիւ 40

Թէլեֆ, Աստապալ 1038

ՄԵԾ ՄԹԵՐԱՆՈՑ

Եւկաթեղէն կողանքներու եւ գամերու

ԴԻՄԵԼ

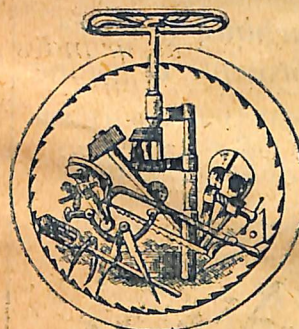
ՄԱՐԿՈՍ

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ

Կ. ՊՕԼԻՍ

Ենիճամի Չիլիկիլիեր հասկոյի
Թիւ 34

Սրաք Չարք Թիւ 32

BAZAR

Philathélique

Près Koulé-Kapou N° 667

ATHANAS KUTCHIKI

ԹՂԹԱԴՐՈՇՄԵՐՈՒ
ՎԱՋԱՌԱՏՈՒՆ
ԴԻՄԵՑԷՔ

Բերա Գուլե-Գաբու Թիւ 667

Ա.Թ.Ա.Ն.Ա.Ա. ԳԻՒԶԻԻՔԻ

Ուր կրժախտի եւ կառնուի ամեն կարգի քրոջաբաւարքեր, գոյիսի-
օններու ամեն տեսակներ կը գտնուին:

Papeterie impression en tous genres

RELIURE

FOURNITURE DE BUREAU ETC

REPARATION

des machines à écrire
Travail prompt et soigné
Abonnement pour l'entretien

Vente, Achat, Location

Complet assortiment de rubans et papiers carbons
Duplicateurs et Calculateurs

MAISON

J. PIKIOCO & Co

Calata, Haratchi No 39-41

BRANCHE DE COMMISSION ET REPRESENTATION

ՀԳԵՍՏԵՂԵՆՆԵՐ

ԳԼԽԱՐԿՆԵՐ

ՆԻՐԳՍԻ ԱՌԱՐԿԱՆԵՐ

ԹԻՐԻՆԿԻ ՔՈՎ

ՂԱԼԱԹԻԱ

IMPRIMERIE

MANAVIAN

CONSTANTINOPLE

GALATA

ՆԵՐԱԾՄԱՆ ԷՆ ԱՐՏԱԾՄԱՆ

ՄԵԾ ՎԱՃԱՌԱՏՈՒՆ

ՀԱՍՏԱՏՈՒՄ 1903 ԻՆ

ՄԿՐՏԻՉ ՖՐԵՆԿԵԱՆ

ԳՐԱՍԵՆԵԱԿ

Կ. Պոլիս, Սուլթան Համաթ Մեսադեթ խան Թիւ 16-33
Թէլեֆոն Ստամբուլ 396 — 433

ՍԱՐԿԱԼԱԳԻՆ ԵՐԿԵՐԸ

Սարկալագին Տարեցոյր (Պատկերազարդ) 1914 ապառաժ:

Սարկալագին Կադանդչէր 1918 զին 25 դրու:

Ազատութեան Տարեցոյր (Պատկերազարդ) 1919 զին 50 դրու:

Դիմել Դպրաժիտ Խալիպար խան Թիւ 81-3 Մանսիան Տպարանը

2001

0022360

2 013

5243

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0022360

